

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Het politieke systeem van Suriname: elite-kartel democratie

Hoppe, R.

Citation

Hoppe, R. (1976). Het politieke systeem van Suriname: elite-kartel democratie. *Acta Politica*, 11: 1976(2), 145-177. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3451599>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3451599>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Acta Politica tijdschrift voor politicologie

Kernredactie

Drs. J. Th. J. van den Berg, drs. B. J. S. Hoetjes, drs. K. Koch (secretaris), drs. O. Schmidt, prof. dr. J. K. De Vree

Redactieraad

Jhr. drs. G. van Benthem van de Bergh, dr. H. R. van Gunsteren, drs. R. P. van den Helm, prof. dr. A. Hoogerwerf, drs. J. A. M. Klaver, dr. A. E. van Niekerk, dr. J. van Putten, prof. dr. G. H. Scholten, mr. dr. I. Th. M. Snellen, drs. J. J. A. Thomassen

Bijdragen

en andere mededelingen voor de redactie zende men aan de redactie-secretaris, drs. K. Koch, p.a. Volkenrechtelijk Instituut van de Rijksuniversiteit Utrecht, Janskerkhof 16, Utrecht (030 - 31 87 49); de kopij dient persklaar te worden ingezonden, in zesvoud en in machineschrift

Boeken ter recensie

en boekbesprekingen zende men aan de boekenredacteur, drs. B. J. S. Hoetjes, p.a. Erasmus Universiteit H 14 - 21, Burgemeester Oudlaan 50, Rotterdam; terugzending van ongevraagde recensie-exemplaren kan niet plaatsvinden

Administratie

Voor abonnementen en advertenties richt men zich tot de uitgever, Boompers boeken- en tijdschriften-uitgeverij bv (Boom Meppel), Groenmarktstraat 1 te Meppel (05220/54306); postrekening 2756509

Acta Politica verschijnt driemaandelijks; de abonnementsprijs bedraagt f 49,50, voor instellingen f 69,—; voor studenten f 35,— (maximaal gedurende vijf achtereenvolgende jaren). Voor het buitenland gelden aangepaste tarieven die op aanvraag te verkrijgen zijn. Losse nummers f 13,50. Advertentietarieven: 1/1 pagina f 300,—; 1/2 pagina f 170,—.

Indien men het abonnementsgeld gireert voor een ander gelieve men op het girostrookje duidelijk naam en adres van de abonnee te vermelden, ter vermijding van dubbele incasso

Het politiek systeem van Suriname: elite-kartel democratie*

door R. Hoppe

Neither current events nor history show
that the majority rules, or did ever rule

Jefferson Davis

1 Inleiding

Sinds de neo-kolonie Suriname na de verkiezingen van oktober 1973 aankondigde de 'autonomie in eigen aangelegenheden' te willen uitbreiden tot volledige politieke soevereiniteit, mag ze zich verheugen in een met sprongen toegenomen belangstelling van de publieke opinie in het moederland. De belangstelling geldt vooral een aantal hier met bezorgdheid gadeslagen ontwikkelingen van economische en politieke aard. Dat het Suriname in economisch opzicht niet voor de wind ging, was bekend. Maar we hadden niet verwacht dat de Surinamers in verrassend grote aantallen de voorkeur zouden geven aan de hun aan deze zijde van de oceaan individueel toekomende voordelen van de welvaartsstaat, boven de hun aan gene zijde van de oceaan via hun eigen regering kollektief toebedeelde zekerheid van nog minstens een decennium ontwikkelingshulp. Daarnaast meenden we te weten, dat Suriname naar Latijns-Amerikaanse maatstaven gemeten het toonbeeld van een stabiele democratie was. Tot we uit de publiciteitsmedia de indruk kregen, dat de regeringspartijen desnoods niet zouden terugdeinzen voor een eenzijdige onafhankelijkheidsverklaring en een steeds resoluter buiten spel zetten

* Dit artikel is een bewerking van een hoofdstuk uit een onderzoek naar de totstandkoming, uitvoering en effecten van het Surinaamse opbouwbeleid, getiteld: 'De ontwikkelingsplanning in Suriname. Een verkennend onderzoek naar het functioneren van het politiek systeem in een neo-koloniale centrum-periferie relatie'. Dit onderzoek is opgezet als 'pilot study' voor eventuele latere onderzoeksprojecten m.b.t. Suriname door het Studiecentrum voor Vredesvraagstukken te Nijmegen. Ik ben dank verschuldigd aan de Volkswagen-Stichting, die een verblijf in Suriname financieel mogelijk maakte; en aan drs. H. Daemen en drs. H. Maarse voor hun kritische opmerkingen bij eerdere versies. De verantwoordelijkheid voor de inhoud blijft natuurlijk geheel de mijne. Tenslotte: het artikel werd eind 1974 geschreven; de slotparagraaf moet echter gedateerd worden op 15 oktober 1975.

van de parlementaire oppositie. Het bleek kortom, dat ons inzicht in Surinames politiek en economisch reilen en zeilen op zijn minst gebrekkig was.

Het is de bedoeling van dit artikel enig licht te werpen op het functioneren van het Surinaamse politiek systeem. Dit zal gebeuren door te pogen aannemelijk te maken, dat het Surinaamse politiek systeem het best beschreven kan worden als elite-kartel democratie met voor de geprivilegieerde groepen uit de Surinaamse samenleving gunstige selektiviteitseffekten. Het aannemelijk maken van deze hypothese vergt twee stappen. De eerste is de identifikatie van de aktors in het systeem. Dit dient te geschieden in termen van geprivilegieerden en gedeprivilegieerden in het politiek-economisch bestel (par. 2) en in termen van politiek relevante aktoren als politieke partijen (par. 3) en andere organisaties voor kollektieve belangenbehartiging (par. 4). De tweede stap is de beschrijving van de enigermate stabiele interaktiepatronen tussen de aktors, ofwel de formele (par. 5) en informele (par. 6) structuur van het politiek systeem. Aangezien de geschiedenis van het Surinaamse politiek systeem nog betrekkelijk jong is — m.i. kan pas sinds het eind van de Tweede Wereldoorlog van een dergelijk systeem gesproken worden — heb ik het mij veroorloofd de aangeroeerde problematiek in een historisch en daardoor hopelijk dynamisch kader te plaatsen. Mede daarom lijkt het niet meer dan logisch af te sluiten met enige spekulaties betreffende de ontwikkeling van Surinames politiek systeem na de onafhankelijkheid (par. 7).

Resteren nog enkele methodologische waarschuwingen. De data voor deze case-study berusten voornamelijk op reeds beschikbaar en in mindere mate op door eigen onderzoek verzameld materiaal. Het beschikbare materiaal bestond enerzijds uit met wetenschappelijke oogmerken geordende gegevens, zoals boeken, artikelen in wetenschappelijke tijdschriften, dissertaties en skripties; anderzijds uit niet met wetenschappelijke doeleinden geordend materiaal, zoals diverse soorten beleidsdokumenten, handelingen van de Staten van Suriname, verslagen van diverse andere soorten organisaties, jaargangen van dagbladen enz. Beide soorten beschikbaar materiaal zijn onderworpen aan een kwalitatieve en derhalve sterk subjektief gekleurde inhoudsanalyse. Daarnaast werden elite-interviews gehouden met een negental respondenten, van wie kon worden verondersteld, dat zij een belangrijke rol speelden of spelen bij de totstandkoming van het Surinaamse overheidsbeleid, ofwel zich in een positie bevonden waarin zij de vermelde processen van dichtbij konden gadeslaan.¹ Zij kunnen in geen enkel opzicht als representatief worden beschouwd voor de verzameling van respondenten, die mogelijkerwijs ook voor een interview in aanmerking kwam. De losse wijze van dataverzameling en dus ook — verwerking komt overeen met de verkennende pretenties van de onderzoeker. Elke hierna volgende propositie dient derhalve te worden opgevat als een hypothese, die stringentere toetsing vereist.

2 Klassen en rassen in Suriname

Suriname is het klassieke voorbeeld van een periferie-land, dat vanwege zijn geschiktheid voor de produktie van luxe konsumptiegoederen voor de goede klassen in West-Europa omstreeks het midden van de zestiende eeuw gewelddadig binnen de invloedssfeer van het zich uitbreidende Nederlandse handelskapitalisme werd gerukt. Kapitaal, ondernemers en know-how uit Nederland, geïmporteerde slavenarbeid uit Afrika, en in Suriname zelf overvloedig aanwezige vruchtbare landbouwgrond vormden de drie pijlers voor het uitbuitingssysteem, dat in economisch opzicht als plantage-ekonomie en in politiek opzicht als slavenhoudersmaatschappij gekenschetst kan worden. Dit politiek-economische systeem bracht een simpele, dichotome klassenstructuur met zich mee van blanke overheersers en zwarte onderdrukten. Het klassen- en het rassenonderscheid liepen derhalve parallel.

Na de afschaffing van de slavernij in 1863 vergde de instandhouding van de plantage-ekonomie hernieuwde import van proletariaat. Het toenmalige Brits-Indië en later 'ons eigen' Nederlands-Indië voldeden aan de vraag. Dit heeft de parallele klassen- en rassenstructuur niet fundamenteel aangetast en heeft de basis gelegd voor de huidige Surinaamse 'plurale' samenleving.² Wel zijn er enige verschuivingen opgetreden, die het gekombineerde effect zijn van de verdere diversifikatie van de bevolking door de import van nieuw proletariaat, het ontstaan van nieuwe produktiesektoren in de economische structuur en een proces van horizontale en verticale mobiliteit binnen elk der bevolkingsgroepen.

De verschuivingen kan men als volgt samenvatten. Uit oogpunt van horizontale mobiliteit ontstond er een trek naar het koloniale centrum Paramaribo. Uit oogpunt van verticale mobiliteit, en samenhangend met het tijdsip waarop de eerst volledig uit proletariërs samengestelde groepen van Creolen, Hindoestanen en Javanen gingen deelnemen in de urbanisatietrend, waaierden deze groepen uit over alle klassen. Vooral het 'gedrang naar de middenklasse' heeft na de Tweede Wereldoorlog grootse vormen aangenomen en een konkurrentiestrijd tussen Creolen en Hindoestanen uitgelokt. De Javanen hebben relatief het minst deel gehad aan deze trend tot opwaartse verticale mobiliteit. De hoogste klasse, de buitenlandse en lokale bourgeoisie, veranderde echter nauwelijks van samenstelling. Behalve Nederlanders, omvatte deze klasse ook Amerikanen, nadat de economische structuur zich van plantagekolonie meer in de richting van een mijnbouw-enklave ontwikkelde. Uitgezonderd enkele handelshuizen en kleine industrieën slaagden de Creolen pas na de Tweede Wereldoorlog via beheersing van het staatsapparaat, en de Hindoestanen via de handel erin het lokale element in de Surinaamse bourgeoisie uit te breiden.³ De huidige klassenstructuur kan derhalve als volgt

geschetst worden.

Aan de top van het Surinaamse economisch systeem staat een bourgeoisie, die gekenmerkt wordt door het feit, dat degenen met de grootste materiële beslissingsbevoegdheid over het gebruik van kapitaal en kapitaalgoederen in Suriname, buitenslands vertoeven en evenmin de Surinaamse nationaliteit bezitten. Deze buitenlandse bourgeoisie, bestaande uit directeuren, kommissarissen en aandeelhouders van de moedermaatschappijen met dochterondernemingen in Suriname, laat zich in Suriname vertegenwoordigen door, ook veelal niet-Surinaamse, 'zaakwaarnemers'.⁴ Dezen beïnvloeden via de informatie die zij de moedermaatschappijen verschaffen het beleid ten aanzien van het gebruik van kapitaal en kapitaalgoederen in Suriname. Verondersteld mag echter worden, dat het zwaartepunt van de beslissingsmacht berust bij de hoofdzetel in het centrumland, waar de moedermaatschappij gevestigd is.⁵

Daarnaast is er een lokale bourgeoisie, d.w.z. een bourgeoisie wier leden wel de Surinaamse nationaliteit bezitten. Tot deze bourgeoisie behoren op de eerste plaats de zeer weinige Surinaamse ondernemers, die aan het hoofd staan van de kleine, op de binnenlandse markt gerichte industriële sektor. In vergelijking met hun grote buitenlandse 'broers' zinkt de hoeveelheid kapitaal en kapitaalgoederen waarover zij beschikken in het niet. Op de tweede plaats behoren tot de lokale bourgeoisie andere groepen, die niet zozeer op grond van hun beslissingsmacht over kapitaal en kapitaalgoederen, resp. hun effectieve participatie in de besluitvorming daaromtrent, maar meer op grond van de grote mate waarin zij het door buitenlandse investeringen geschapen inkomen absorberen, tot de bourgeoisie gerekend moeten worden. Aangezien verreweg het grootste gedeelte van de bevolking van de periferie-landen op geen enkele wijze participeert in de beslissingen omtrent het gebruik van kapitaal en kapitaalgoederen in hun land, kan een indeling naar klasseposities zich niet alleen baseren op dit criterium, maar dient het aanvullende criterium van de mate waarin de verschillende groepen in het periferie-land toegang hebben tot de bronnen van inkomen gehanteerd te worden.⁶ Zeer hoge inkomensniveaus, die een internationaal 'gestandaardiseerd' consumptiepatroon mogelijk maken zijn in Suriname slechts mogelijk door hetzij rechtstreekse participatie in economische activiteiten met een hoge produktiviteit op basis van een hoog technologisch niveau, hetzij door participatie in de mechanismen van inkomensoverdracht van sectoren met hoge produktiviteit naar sectoren, die geen deel hebben aan de hoogproduktieve economische activiteit.⁷ Dit laatste geldt in Suriname voor hen die werkzaam zijn in het staatsapparaat of in de groothandel. Kruijer schetst de werking van het mechanisme van inkomensoverdracht naar deze sectoren als volgt:

'De buitenlanders kweken met hun bijdragen aan het staatsapparaat (...) een

bourgeoisie die voor haar bestaan met handen en voeten gebonden is aan hun aanwezigheid. (...) De buitenlanders zorgen voor een voldoende bijdrage aan de ambtenarensalarissen indien de lokale bourgeoisie zorgt voor de status quo (...). Een (ander, RH) deel van de bourgeoisie zorgt er voor dat de uit medewerking aan het neokolonialisme verworven inkomens ook inderdaad besteed kunnen worden: zij zorgt voor de import van consumptiegoederen uit het buitenland'.⁸

Op grond van de hoge mate waarin zij van dit mechanisme van inkomensoverdracht profiteren worden tot de lokale bourgeoisie, behalve de lokale ondernemers, ook gerekend: degenen met een toppositie en topsalaris in het overheidsapparaat, dwz. ministers, parlamentsleden en ambtenaren uit de hoogste rangen, de groothandelaren, en de groep met hoge inkomens uit de dienstverlenende sektor en de vrije beroepen.

De middenklasse of kleine bourgeoisie bestaat uit twee groepen. Op de eerste plaats de ambtenaren uit de midden- of langere rangen en de employés van dienstverlenende bedrijven. Ook detailhandelaren en de kleine groep van middenstandlandbouwers kan men tot deze klasse rekenen. Tezamen beslaat deze eerste categorie in 1971 maar liefst 40 % van de totale beroepsbevolking; 22 % bevond zich in overheidsdienst.⁹ Deze categorie profiteert evenals de hoogste klasse, maar in bescheidener omvang, van de mechanismen van inkomensoverdracht. De tweede categorie neemt rechtstreeks deel aan de hoogproduktieve economische activiteiten van de buitenlandse investeerders en laat zich het best omschrijven als een arbeidersaristokratie. Het is de kleine groep — in 1971 slechts 8 % van de totale beroepsbevolking¹⁰ — van geschoolde arbeiders, die bij de buitenlandse ondernemingen een hoog inkomen kunnen verdienen. Het grote verschil in inkomensniveau in vergelijking tot arbeiders werkzaam in sectoren waar het inheemse bedrijfsleven domineert, gepaard aan een duidelijke middenklasse-status in consumptiegedrag en politieke opstelling¹¹ rechtvaardigen het te spreken van een arbeidersaristokratie.

De arbeiders in dienst van de plantages en de voor de binnenlandse markt producerende industrie worden tot het proletariaat gerekend, tezamen met de kleine landbouwers uit de voor-kapitalistische agrarische sektor. Ook tot het proletariaat behoren degenen die men de 'gemarginaliseerden' of het 'lomp-proletariaat' kan noemen, tw. zij die ofwel geen, ofwel een zeer onstabiele toegang hebben tot inkomensbronnen. Het betreft hier de grote groep straat-handelaren, venters, marktkoopvrouwen, schoonmaaksters, huishoudelijk personeel, bedelaars en permanent werklozen. Ook de bosnegers en Indianen, die in de binnenlanden een pover bestaan leiden, kan men tot deze laatste klasse rekenen. Exakte gegevens over deze groepen, of zelfs het percentage werklozen op de totale beroepsbevolking, zijn niet voorhanden.

3 Politieke autonomie in interne aangelegenheden en het ontstaan van politieke partijen

De bestaande klassenstructuur heeft zich in Suriname tot en met de Tweede Wereldoorlog weerspiegeld in het politiek systeem. In de slavenhoudersmaatschappij hadden slechts de plantage-eigenaren invloed op het bestuur van de kolonie. Na de Emancipatie beperkte een strak censuskiesrecht, en na 1937 een census- en capaciteitskiesrecht de politieke invloed tot de buitenlandse en lokale bourgeoisie. Het vertegenwoordigende lichaam van de kolonie Suriname bezat de facto slechts een adviserende stem bij de totstandkoming van het uit Den Haag gedekreterde beleid.¹² Tot 1910 bleek de dominantie van de buitenlandse bourgeoisie in de Staten van Suriname onaantastbaar.¹³ Pas na dat jaar wint de lokale bourgeoisie aan invloed, wanneer de intellectuele voorhoede van de lichter gekleurde Creolen vertegenwoordigers in de Staten krijgt. Daarmee plukt deze groep ook in politiek opzicht de vruchten van het vroege, intensieve contact met Nederlands onderwijs.

Hoewel vanaf 1900 Hindoestanen en Javanen zich in toenemende mate blijvend in Suriname hadden gevestigd, duurde het tot 1936 voordat ook zij hun vertegenwoordigers in de Staten kregen. Dit gebeurde door middel van benoeming door de gouverneur, die in dat jaar het recht kreeg vijf van de vijftien Statenleden te benoemen. Op deze wijze wilde men ervan verzekerd zijn, dat de Hindoestaanse en Javaanse belangen eveneens op politiek niveau behartigd konden worden. Langs de normale weg van census- en capaciteitskiesrecht was dit nog onmogelijk.¹⁴

Deze maatregel mag in verband worden gebracht met de nieuwe visie op de economische structuur van Suriname, die op dat ogenblik groeide. Het doel van het beleid van de Nederlandse overheid ten aanzien van Suriname was weinig meer dan het begrotingstekort in de kolonie zo klein mogelijk te houden. In de Hindoestaanse en de Javaanse kleinlandbouw, die Suriname tussen de beide wereldoorlogen wat voedingsbehoeften betreft grotendeels zelfvoorzienend had gemaakt, zag men het middel om dit doel te bereiken. In 1938 werd dit plan als het 'Welter-Kielstra plan' aan de Tweede Kamer voorgelegd. Het hield in, dat de kleinlandbouw in Suriname zou worden gestimuleerd door massale immigratie vanuit Java en door uitbreiding en verbeterde irrigatie van de landbouwgronden.¹⁵ Tegen de achtergrond van deze visie wordt het door gouverneur Kielstra vlak voor en tijdens de Tweede Wereldoorlog gevoerde beleid begrijpelijk. Het wijzigen van de assimilatiepolitiek, en het geven van politieke invloed aan Javanen en Hindoestanen had ten doel het verblijf in Suriname voor deze bevolkingsgroepen en eventuele latere immigranten zo aantrekkelijk mogelijk te maken.

Opgemerkt dient te worden, dat een en ander inderdaad een volledige om-

mekeer in het Nederlandse beleid betekende. Nog geen halve eeuw geleden trok men immigranten aan teneinde te voorzien in het arbeiderstekort op de plantages en zag men de kontraktarbeiders met lede ogen afvloeien naar de kleinlandbouw. Nu moest diezelfde kleinlandbouw Surinames economische ruggegraat gaan vormen. Ontegenzeggelijk wisten de Nederlandse beleidsvoerders van de nood een deugd te maken!

Het zal duidelijk zijn, dat de lokale Creoolse bourgeoisie deze door de Nederlandse Regering en het Gouvernement eenzijdig genomen stappen allerminst toejuichte. In hoeverre dit verzet voortkwam uit onbehagen over de feitelijke machteloosheid het beleid te beïnvloeden, of uit angst voor een nieuwe konkurrerende aktor op het politieke toneel, is moeilijk vast te stellen. Hoe dit ook zij, de eerste politieke contacten tussen de Creoolse en de overige geïmporteerde bevolkingsgroepen riepen de nodige wrijvingen op en wekten op zijn minst de schijn, dat het 'establishment' van de Creolen niet bereid was zijn toch al geringe invloed met anderen te delen.

Het eerst nog grotendeels latente konflikt werd manifest, toen in 1942 de Nederlandse koningin Wilhelmina vanuit Londen de overzeese gebiedsdelen na de bevrijding politieke autonomie in interne aangelegenheden in het vooruitzicht stelde.¹⁶ Hiermee openden zich voor de elites van de drie bevolkingsgroepen plotseling ongekende perspectieven. Voor de Creoolse elite betekende het: eindelijk ook de hoogste posten in het staatsapparaat, en daarmee een stuk werkelijke politieke macht te kunnen verwerven. Voor de elites der overige bevolkingsgroepen: een kans het pas ontwaakte emancipatiestreven door middel van politieke invloed extra kracht bij te zetten. Voor alle elites gezamenlijk echter: de noodzaak tot het politiek mobiliseren van een eigen achterban. Dit is het belangrijkste kenmerk van de achtergrond waartegen zich het proces van politieke partijvorming in Suriname afspeelde.¹⁷

Dat de politieke partijvorming zich langs etnische en religieuze lijnen zou voltrekken, is ex post een voor de hand liggende zaak, die verklaard kan worden uit de volgende factoren. Het enige over de grenzen der verschillende bevolkingsgroepen heenreikende bindmiddel vormde en vormt het behoren tot een bepaalde klasse. Zelfs als deze ene gemeenschappelijke basis al voldoende organisatiepotentieel zou hebben gehad, dan nog was het voor de mobiliserende elites geen aantrekkelijke basis. Daarentegen bestond er tussen de op historisch verschillende tijdstippen in Suriname geïmporteerde bevolkingsgroepen een natuurlijke etnische verscheidenheid, die bovendien door de bovengeschetste ontwikkelingen scherp in het bewustzijn der betrokkenen stond. Deze etnische verscheidenheid werd en wordt versterkt door een aantal andere factoren.

De diverse bevolkingsgroepen brachten hun eigen kulturele erfgoed mee. Slechts de Creolen waren ten tijde van de Tweede Wereldoorlog voldoende

aangepast aan de Nederlandse cultuur, die eventueel als bindende faktor had kunnen dienen. De Creolen spraken naast het Sranang tongo (neger-engels) voldoende Nederlands; tevens waren zij dankzij Nederlandse zendings- resp. missioneringsdrift christenen. De Hindostanen daarentegen behielden voor het merendeel hun oorspronkelijke godsdiensten, tw. Hindoïsme of Islam. Nederlands sprak slechts de kleine elite; de normale omgangstaal was het Hindi, terwijl in het contact met de Creolen het Sranang tongo als lingua franca funktioneerde. Voor de Javanen geldt hetzelfde: ook zij behielden hun oorspronkelijke godsdienst en hun moedertaal. Taal en godsdienst versterkten derhalve de etnische verscheidenheid.

Zelfs de sociaal-ekonomische arbeidsdeling versterkte tot op zekere hoogte deze kloof. De daarmee samenhangende geografische spreiding over het land bewerkstelligde een sterke sociale isolatie tussen de bevolkingsgroepen onderling. Deze isolatie weerspiegelde zich eveneens in het niet-politieke organisatieleven.¹⁸ en in het pers- en mediawezen.¹⁹ Daarbij komt nog, dat de bevolkingsgroepen niet alle even sterk vertegenwoordigd waren in de hogere klasseposities. Dit vormde een stimulans voor het emancipatiestreven van vooral de Hindoestanen.

Onder deze omstandigheden was het dus niet verbazingwekkend dat de diverse elites, geplaast voor de noodzaak in de nabije toekomst hun machtsposities ten opzichte van elkaar en van hun achterban democratisch te legitimeren, de etnisch-religieuze bindingen als effectief organisatiepotentieel benutten. Vanwege de min of meer samenvallende ekonomische arbeidsdeling konden deze bindingen tegelijkertijd het konfliktpotentieel van de elites ten opzichte van elkaar versterken. Op basis van de mogelijkheid bepaalde door hun achterban vervulde systeemnodzakelijke funkties niet of slechts gebrekkig uit te voeren, kon een systeem van politieke ruil en machtsevenwicht ontstaan, waarbinnen de drie welhaast fysiek van elkaar gescheiden bevolkingsgroepen toch in een democratisch politiek systeem naast elkaar konden leven.²⁰

Het proces van politieke partijvorming heeft zich in Suriname na de Tweede Wereldoorlog in bijzonder snel tempo voltrokken. In tegenstelling tot Frankrijk en Engeland had Nederland geen enkele poging ondernomen om de parlementaire vertegenwoordigers in de kolonie op enigerlei wijze te koppelen met de politieke partijen in het moederland. Derhalve bestonden in Suriname voor de Tweede Wereldoorlog geen uitgesproken politieke organisaties. Wel waren er zg. kiesverenigingen. Zij maakten propaganda voor hun kandidaten, maar verdwenen weer zo gauw de verkiezingen voorbij en de kandidaten gekozen waren.²¹ Vrij kort na de belofte van politieke autonomie in interne aangelegenheden, maar tevens geïnspireerd door het wel zeer autoritaire optreden van gouverneur Kielstra, worden de eerste kiemen zichtbaar van wat

later de politieke partijen zullen worden. In het Creoolse blok wordt in 1943 opgericht de 'Unie Suriname', met als voornaamste doel het stimuleren van een vaag soort Surinaams nationalisme en burgerzin. In het Hindoestaans-Javaanse kamp ontstaat in 1945 de 'Hindoestaans-Javaanse Centrale Raad', als overkoepelend orgaan van een aantal reeds bestaande kulturele organisaties. Hoewel formeel dus niet als politieke, maar als algemene maatschappelijk-kulturele verenigingen opgericht, ontplooiden beide organisaties activiteiten die met geen ander adjektief dan 'politiek' omschreven kunnen worden. In latere jaren gingen beide verenigingen dan ook geruisloos op in de sterkste politieke partij van hun blok.²²

In 1946 verschenen de eerste politieke partijen op het toneel. De Creolen formeerden zich rond de katholieke Progressieve Surinaamse Volkspartij (PSV) en de Nationale Partij Suriname (NPS), die een voornamelijk protestantse signatuur droeg. Hoewel gepoogd is het Hindoestaans-Javaanse eenheidsblok bijeen te houden door in 1947 de Hindoestaans-Javaanse Politieke Partij op te richten, viel deze coalitie door haar etnisch-religieuze heterogeniteit al spoedig uiteen. Aan Hindoestaanse zijde ontstond in 1949 de Verenigde Hindoestaanse Partij, eind zestiger jaren omgedoopt in Vatan Hitkary Partij (VHP). In 1951 scheidde het Moslem-deel van deze partij zich af, maar slaagde er niet in zelf een sterke politieke groepering te vormen.

Aan Javaanse zijde ontstonden twee elkaar fel bekonkurrende partijen, de Pergerakan Bangsa Indonesia Suriname en de Kaum Tani Persatuan Indonesia. De uitsluitend Islamitische samengestelde KTPI verkreeg al snel de overhand.

De Creoolse NPS en PSV, de Hindoestaanse VHP en de Javaanse KTPI kunnen beschouwd worden als de spil van het politieke partijwezen in Suriname. Vrijwel alle partijen die later ontstonden, en gedurende kortere of langere tijd politieke invloed bezaten, kunnen worden gezien als afsplitsingen van deze vier 'stampartijen'. Ook hebben deze politieke partijen nooit kans gezien het eenmaal gevestigde patroon van partijvorming langs etnische lijnen te doorbreken, ondanks bewuste pogingen daartoe. Het is niet zinvol alle afsplitsingen hier op te sommen. Het volgende overzicht beperkt zich derhalve tot die afsplitsingen, die geleid hebben tot politieke partijen, die erin slaagden vertegenwoordigers in de Staten af te vaardigen.

In 1955 voltrok zich binnen de NPS een scheiding tussen de oude lichter gekleurde zijn basis in de bourgeoisie en beter gesitueerde middenklasse vindende elite, en de nieuwe donker gekleurde elite, die, behalve op een niet onaanzienlijk deel van de minder gesitueerde middenklasse, vooral op de arbeidersaristokratie en de op de erven van Paramaribo wonende 'marginale' steunde. De oude elite werd uit de NPS gestoten en splitste zich in de Surinaamse Democratische Partij (SDP) en de Surinaamse Partij (SP).²³ In 1967

volgt een tweede afscheiding. Ditmaal betrof het een aantal ex-ministers van de NPS, die, in 1958 binnengehaald als de nieuwe intellektuele voorhoede van de partij, na 1963 in toenemende mate politiek buiten spel werden gezet door anti-intellektualistische stromingen binnen de partij. De partij die in 1967 ontstond werd Progressieve Nationale Volkspartij (PNP) gedoopt, en vormde een poging het etnische patroon te doorbreken en tegelijkertijd een programmatische partij te zijn.²⁴ Reeds in 1962 was een soortgelijke poging ondernomen door een andere groep voornamelijk Creoolse intellektuelen, die met sterk anti-kolonialistische en nationalistische gevoelens na hun studie in Nederland naar Suriname waren teruggekeerd. Hoewel de Partij Nationale Republiek (PNR) altijd zijn radikaal nationalisme heeft behouden, is ook zij er niet in geslaagd zich te ontdoen van het image een Creoolse partij te zijn.

Van de Hindoestaanse VHP scheidde zich in 1963 de Aktiegroep (AG) af. Min of meer parallel aan de PNP kan deze partij beschouwd worden als een groep dissidente intellektuelen uit het Hindoestaanse kamp. Afgezien van de Nickerie Onafhankelijke Partij (NOP), belichaming van ontevredenheid van de rijstboeren van het distrikt Nickerie met de wijze waarop de VHP hun belangen behartigde, gedurende de periode van 1958 tot 1967, heeft geen enkele andere groep, die zich van de VHP afscheidde, ooit kans gezien zetels in de Staten te winnen. De veel geponeerde stelling, dat het Hindoestaanse kiezersblok homogener is dan het Creoolse, lijkt derhalve terecht. Voor het Javaanse blok geldt hetzelfde. Pas vanaf 1967 heeft de KTPI enige concurrentie te duchten van de Serekat Rakjat Indonesia (SRI). Teneinde dit overzicht te completeren en alvast enig inzicht te verschaffen in de onderlinge krachtsverhoudingen de volgende lijst van partijen en het aantal zetels dat zij behaalden (zie tabel 1 op p. 155).

Wanneer men Duvergers typologie van structuurkenmerken van politieke partijen, gebaseerd op organisatie-, lidmaatschaps- en leiderschapsvariabelen, tot uitgangspunt neemt, kan men de politieke partijen in Suriname generaliserend omschrijven als kader-partijen of 'caucus'-partijen.²⁵

Alle belangrijke 'stampartijen' zijn van elektoraal-parlementaire origine, dwz. het ontstaan van een parlement en het invoeren van een meer democratisch kiesstelsel lagen ten grondslag aan hun ontstaan. Voorts hebben al deze partijen een indirecte, verticale structuur, dwz. zij vormen een overkoepelende eenheid voor leden van verschillende klassen. De belangrijkste organisatorische eenheid is het kader, dat in Suriname bestaat uit de selekte groep van actieve partijleden, financiers en parlementariërs. Dit hangt ten nauwste samen met het kiesstelsel,²⁶ dat slechts voorziet in het kiezen van afgevaardigden op nationaal niveau. Dit versterkt de macht van deze 'inner circle'. Een andere faktor die de macht van het kader verhoogt, is het feit dat de bestaan-

Tabel 1:

Partijen en zetelaantal in de Staten van Suriname, 1949-heden

	Creools						Hindoestaans			Javaans	
	NPS	PSV	SDP	SP	PNP	PNR	VHP	AG	NOP	KTPI	SRI
1949	13	—	—	—	—	—	6	—	—	2	—
1951	13	—	—	—	—	—	6	—	—	2	—
1955	2(3) ¹	3	5	3	—	—	6(5) ¹	—	—	2	—
1958 ²	9	4	—	—	—	—	4	—	2	2	—
1963	14	4	2	—	—	—	8	2	2	4	—
1967	17	—	2	—	3	—	11	4	—	—	2
1959 ²	12	1	—	—	4	1	14	1	—	1	2
1973	13	3	—	—	—	4	16	—	—	2	1

¹ In 1955 stond de VHP één zetel na de verkiezingen af aan de NPS.

² Tot 1958 bedroeg het totale aantal Statenzetels 21; in 1963 was dat 36; en sinds 1967 bedraagt het aantal 39.

Bron: Mitrasing, Ormskirk, Dew

de partij-afdelingen slechts tijdens de verkiezingscampagnes actief plegen te zijn. Deze partij-afdelingen werken voornamelijk als propaganda-orgaan voor het centrale kader in de desbetreffende kiesdistrikten.

De VHP kent zelfs in het geheel geen formele partijraad of onderafdelingen, zoals door één van de geïnterviewden werd medegedeeld. Dit is in overeenstemming met een observatie van Mitrasing, zelf een vooraanstaand Hindoestaan:

'Het bestuur (van de VHP, RH) als het ware zichzelf samenstellend, treedt autoritair op en vormt buiten de verkiezingen in feite de partij'.²⁷

Ter illustratie van het kader-karakter van de NPS het volgende citaat uit een officieel gedenkschrift van deze partij:

'Als spoedig na de stembusoverwinning van de NPS in 1949 openbaarde zich de controverse tussen de heren van der Schroeff, Wijngaarde, Eliazer enerzijds, en de heer Findlay anderzijds inzake vitaal geachte beleidskwesties in de partij. De heer Findlay was namelijk van oordeel, dat het een te grote concentratie van macht was, als leden van de fractie in de Staten ook leden van het hoofdbestuur van de partij waren'.²⁸

Wat betreft de communicatie tussen partij-top en partij-basis mag uit het voorgaande afgeleid worden, dat deze gebrekkig is. Zoals zijdelings reeds vermeld vormen de verkiezingscampagnes een hoogtepunt in de partijactiviteiten en dus ook in het contact tussen het kader en de kiezers. De verkiezingen worden overigens met grote felheid en met massale inzet van propagandisten gevoerd.²⁹ Na de verkiezingen valt de activiteit ogenblikkelijk terug op een zeer laag niveau. Met betrekking tot de financiering van de partij-

aktiviteiten en van de verkiezingskampagnes in het bijzonder, lijkt de konklusie gewettigd, dat, gezien het geldverslindende karakter van de kampagnes en de armoede van de bevolking, de fondsen niet uitsluitend uit regulaire contributies van de leden, maar ook uit schenkingen van bedrijven en grote handelsfirma's afkomstig zijn.

Wat betreft de lidmaatschapstypen kan vastgesteld worden, dat er nauwelijks tussenvormen zijn tussen het behoren tot de kern van de partij en de groep van perifere aanhangers en kiezers. Kruijer observeerde het volgende:

'Ons onderzoek doet vermoeden, dat het lidmaatschap van een politieke partij veel meer een vage uiting van verbondenheid dan een middel tot actieve belangenbehartiging is. Partijleden achten in het algemeen hun invloed in de besluitvorming van de partij gering, en zien weinig voordelen in het lidmaatschap(..)'.³⁰

Hoewel zijn onderzoek uitwees dat 13 % der gezinshoofden lid was van een politieke partij – tegen bijv. 11 % in de Verenigde Staten en 7 % in Nederland –, bleek dat de participatiegraad laag was en bovendien positief correleerde met sociaal-ekonomische status.³¹ Ook uit andere bronnen valt af te leiden dat het partij-kader in Suriname behoort tot de middenklasse en bourgeoisie, terwijl de 'passieve' achterban tot de lagere klassen behoort. In het gedenkschrift van de NPS wordt de volgende verklaring gegeven voor de grote toeloop van 'kleine lieden' naar deze partij:

'Het waren voornamelijk personen uit de gewone arbeidersklasse, die door gemeenschappelijke nood te hoop gedreven werden. Zij pleegden in kleine groepen overleg met elkaar en keken op hun manier uit naar de leiders die hen uit de nood konden helpen. De oprichting van de NPS scheen hun deze leiders te brengen en prompt gaven zij aan de roepstem van de heren in de leiding van die partij gehoor en sloten zich enthousiast aan'.

Wie die 'heren' waren vindt men beschreven op de volgende pagina:

'Het merendeel der bestuursleden behoorde tot de hogere en de middenstand van ons land, de intellectuele bovenlaag van onze bevolking, die steeds als politiek rijp werd beschouwd, de kring dus waaruit men individuele leden der volksvertegenwoordiging placht te kiezen'.³²

Dat deze observatie ook op andere partijen van toepassing is, blijkt uit elke willekeurige blik op een lijst van beroepen der Statenleden.³³

Het leiderschap der politieke partijen wordt in Suriname meestal gedragen door die kaderleden, die over de sterkste charismatische vermogens beschikken, en bovendien als sterkste uit de onderlinge machtsstrijd naar voren komen. De persoonlijkheid van de politici blijkt van groot belang, en meningsverschillen in de partij-kaders zijn dan ook vaak niet zozeer op verschil van inzicht in beleidskwesties, als wel op strikt persoonlijke vetes terug te voeren. Door alle geïnterviewden werd dit aspect sterk benadrukt. Een van hen drukte het als volgt uit:

'(...) omdat iedereen er een groot man wil zijn. Een politicus tracht altijd charismatische bindingen te verkrijgen en aangezien ze als intellectuelen niet zoveel zijn, moeten ze het hebben van allerlei suggesties die ze wekken'.

Anderzijds berust het partijleiderschap ook op cliëntèle- en patronageverhoudingen, waarover in de volgende paragrafen meer.

Al de genoemde kenmerken bestempelen de Surinaamse politieke partijen tot kader-partijen, die vanuit historisch oogpunt praktisch alle het produkt zijn van pogingen van een gevestigde elite zijn positie democratisch te legitimeren.³⁴ Ook de partijprogramma's uit de beginjaren evenals die uit latere jaren bevestigen deze indruk. Zij wijken nauwelijks van elkaar af, leggen de nadruk op wensen ten aanzien van de formele structuur van het toekomstige Surinaamse politieke bestel en zijn zonder uitzondering vaag over de sociaal-ekonomische doelstellingen en middelen of putten zich daaromtrent uit in algemeenheden. Ook daarna heeft zich deze situatie niet gewijzigd, blijkens een uitspraak van Van Lier anno 1971:

'Tussen de programma's van de verschillende politieke partijen bestaat over het algemeen weinig verschil; zij hebben ook geen duidelijke ideologische achtergrond. (...) Klassetegenstellingen werken in het politieke partijwezen nog niet door (...). De partijen vertonen meer het karakter van georganiseerde belangengroepen, die zich binnen de bestaande etnische of religieuze lijnen om verschillende politieke persoonlijkheden scharen die tot de verbeelding van de volksmassa's spreken'.³⁵

Samenvattend kunnen twee belangrijke konklusies getrokken worden. De politieke partijen zijn ontstaan als gevolg van de initiatieven van elites uit de verschillende bevolkingsgroepen, die zich genoodzaakt zagen op korte termijn hun machtspositie ten opzichte van elkaar, ten opzichte van Nederland en ten opzichte van hun achterban democratisch te legitimeren. Gezien de structuurkenmerken van de door hen opgerichte partijen, hebben zij er zorg voor gedragen, dat zij zelf binnen de partijen hun dominerende positie konden blijven innemen. Het elitaire karakter van de partijstructuur zal een belangrijke bouwsteen blijken voor onze visie op de werking van het totale politieke systeem in Suriname. Alvorens tot een beschrijving daarvan wordt overgegaan, is het noodzakelijk de andere politiek relevante aktors te identificeren.

4 De cliëntèle-groepen van de Surinaamse overheid

Naast de politieke partijen zijn er in Suriname nog andere aktors te onderscheiden, die zich ten doel stellen het beleid van de overheid te beïnvloeden. Enerzijds behoren daartoe de vakbonden. Arbeiders in dienst van de grote, produktieve of dienstverlenende bedrijven hebben zich in deze vorm georga-

niseerd, maar ook ambtenaren, onderwijzend personeel en de arbeiders in dienst van overheidsbedrijven. Anderzijds is er de Vereniging Surinaams Bedrijfscontact (VSB), waarin binnen- en buitenlandse ondernemers zijn verenigd. Eerst zullen de diverse arbeidersorganisaties worden gezien; daarna de belangenorganisatie der ondernemers.

Vanaf het ontstaan der mijnbouwsector omstreeks 1920 ontstonden her en der per bedrijf georganiseerde vakbondjes in diverse sectoren van de economie. De effectiviteit van het vakbondswezen in die tijd moet echter laag worden aangeslagen. De sociale wetgeving had uitsluitend betrekking op minimale eisen inzake de arbeidsvoorwaarden op de plantages, en de vakbonden slaagden er niet in het beleid van het Gouvernement op dit punt te beïnvloeden. Pas na de Tweede Wereldoorlog kwamen er wettelijke regelingen tot stand, die het pakket van sociale voorzieningen uitbreidden met bijv. een ongevallen-, ziektekosten-, arbeidskontra- en arbeidsbemiddelingsregeling. Ook deze maatregelen kwamen niet tot stand onder druk of zelfs maar participatie van de vakbonden.³⁶

Ook omstreeks die tijd ontstaan twee overkoepelende vakcentrales, tw. in 1948 de Progressieve Werknemers Organisatie (PWO), en in 1951 het Algemeen Verbond van Vakverenigingen in Suriname, later vooral bekend als de 'Moederbond'. De PWO onderhield als katholieke organisatie banden met de politieke partij van dezelfde signatuur, de PSV. Deze binding blijkt vooral uit de persoon van pater Weidmann, die voorzitter van zowel de PSV als de PWO was. Vooral vakbonden van handelsbedrijven en winkelpersoneel slopen zich bij de PWO aan. Ook de Moederbond onderhield relaties met een politieke partij, nl. de NPS. De politicus Pengel en de vakbondsleider Eliazar verpersoonlijken deze binding. De Moederbond verenigde vooral vakbonden uit het partikuliere buitenlandse bedrijfsleven.

De bindingen met vooral Creoolse politieke partijen doen het vermoeden rijzen, dat het ontstaan van overkoepelende vakcentrales, behalve uit een streven naar meer effectieve belangenbehartiging voor de Surinaamse arbeiders, tevens voortkwam uit het streven van de Creoolse elites een achterban te mobiliseren. Biswamitri, jarenlang een vooraanstaand man in de Surinaamse politiek en in het vakbondswezen, konkludeert:

'Wij hebben in Suriname arbeidersorganisaties, die als verlengstukken kunnen worden beschouwd van bepaalde politieke partijen, die zich zo van de stemmen der arbeiders willen verzekeren'.³⁷

En ook het Nederlandse Verbond van Vakverenigingen, dat altijd nauwe contacten heeft onderhouden met de Moederbond, kwam tot de ontdekking dat er sprake is van een 'onbegrijpelijke vervlechting van overheid en vakbeweging', die voortdurend leidt tot botsing van belangen.³⁸ Van de andere kant mag niet uit het oog worden verloren, dat de vakbonden door middel van het

hebben van vertegenwoordigers in de politieke partijen serieus gepoogd hebben het beleid meer te beïnvloeden dan langs andere weg mogelijk zou zijn geweest. Straks zal duidelijk worden, dat de houding van regering en ondernemersorganisatie de vakcentrales praktisch verplichtten deze strategie te volgen.

Onderwijzers en ambtenaren behoorden reeds langer tot de cliëntèle van de Surinaamse overheid. Hun belangenbehartiging droeg altijd een ad hoc karakter en beperkte zich tot salariseisen. De positie van de ambtenarenbonden is na de Tweede Wereldoorlog in zoverre verslechterd, dat door het 'regelen', dwz. door middel van een patroon-cliënt relatie aan een functie bij de overheid geholpen worden, de organisatie- en participatiegraad gedaald is. Belangrijke bonden waren hier de Algemene Bond voor Overheidspersoneel (ABO) en de Federatie van Hogere en Middelbare Ambtenaren (Fehoma). De onderwijzersbonden zijn in Suriname de oudste.³⁹ Oorspronkelijk gesplitst in Katholieke (KOB) en Surinaamse Onderwijzers Bond (SOB), werd in 1968 de samenwerking nauw aangehaald door middel van de Federatie van Organisaties van Leerkrachten in Suriname (FOLS). Direkte aanleiding hier toe vormde het niet inwilligen van al sinds 1958 gestelde salariseisen door de regering. In 1969 leidde dit tot een succesvol hanteren van het stakingswapen; een samenwerking tussen ambtenaren en onderwijzers (ABO en FOLS) in de Centrale voor Landsdienarenorganisaties (CLO); en een, ook ideologische, radikaliserings van de onderwijzers- en ambtenarenbonden. Deze radikaliserings schijnt zich echter vooralsnog tot de leiding te beperken, terwijl de achterban, vanwege de afhankelijkheid ten opzichte van de overheid als belangrijkste werkgever in Suriname en de wijze waarop men zijn baan heeft gekregen, zich betrekkelijk passief blijft opstellen.⁴⁰

De in de ogen van velen onbevredigende houding van de PWO en de Moederbond gedurende dezelfde staking, leidde tot een oprichting van een derde vakcentrale, C'47. Ook hier treft men in de persoon van mr. E. Bruma het patroon aan van binding aan een politieke partij, de PNR.⁴¹ De belangrijkste aangesloten bonden waren die van het SML-bedrijf te Wageningen, de suikerplantage Mariënborg, de Suralco-Paranam en de door de overheid gerunde bananenplantage Jarikaba. Hoewel de C'47 het patroon van binding aan een politieke partij juist voortzette, poogden de andere vakcentrales sindsdien hun geschonden aanzien enigszins op te vijzelen door een politiek onafhankelijke koers te gaan varen.⁴²

Hoewel schuchtere pogingen gedaan zijn de boeren in de distrikten in landbouwoöperaties te organiseren in het kader van de tienjarenplannen, is dit mislukt. De oorzaken moeten gezocht worden in het bij de boeren bestaande wantrouwen tegen de overheid, in dit geval nog versterkt door financiële malversaties van de zijde der organisatoren.⁴³ Maar voorts kan ook de reeds be-

staande politieke controle van de klein-landbouwers door de VHP door middel van de religieuze leiders in de distrikten, als verklarende faktor beschouwd worden. Aldus vertonen de cliëntèle-organisaties van arbeiderszijde een patroon, dat enigszins overeenkomt met dat van andere Latijns-Amerikaanse landen, waar immers de twee pijlers van urbane, door politieke partijen gecontroleerde vakbonden enerzijds, en belangenorganisaties van in loonafhankelijkheid van de staat zijnde groepen anderzijds, een 'populistische' coalitie dragen.⁴⁴

Ook de binnen- en buitenlandse bourgeoisie van Suriname heeft van oudsher haar belangenorganisaties gekend. In 1924 was als zodanig opgericht de Westindische Ondernemersraad, die dienst deed als belangenorganisatie van het in Suriname opererende Nederlandse kapitaal bij het ministerie van Koloniën te Den Haag.⁴⁵ Vanwege de veel winstgevender wijze waarop het toenmalige Oost-Indië haar koloniale dubbelfunctie⁴⁶ ten opzichte van Nederland vervulde, is de Westindische Ondernemersraad niet bijster succesvol geweest in vergelijking met haar Oostindische zusterorganisatie.

Na de Tweede Wereldoorlog kwam in deze situatie verandering. Oost-Indië ging voor Nederland verloren en in de overgebleven koloniën zou de beloofde interne autonomie gestalte gaan krijgen. Met de inwerkingtreding van de Interimregeling van 1948, waarmee de facto de autonomie werd ingevoerd, verplaatste de Westindische Ondernemersraad het zwaartepunt van haar activiteiten naar Paramaribo. Daaraan lag de overweging ten grondslag, 'dat de invloed van het oppenbestuur, in de praktijk veelal het ministerie van Overzeese Gebiedsdelen, belangrijk is gereduceerd, zozeer dat Suriname zich op eigen terrein aan Nederlandse beslissingen of adviezen niets gelegen behoeft te laten liggen'.⁴⁷ Teneinde te vermijden het odium van organisatie van 'koloniale ondernemers' op zich te laden, besloot de Ondernemersraad 'zo mogelijk te geraken tot de oprichting van een organisatie van ondernemers, waarbij het Surinaamse gedeelte van het bedrijfsleven in grote mate deel uitmaakt'.⁴⁸ In maart 1950 werd te Paramaribo derhalve opgericht de Vereniging Surinaams Bedrijfscontact. Blijkens de ledenlijst slaagde men er inderdaad in het Surinaamse bedrijfsleven in belangrijke mate te betrekken in de organisatie.⁴⁹

Aldus ontstond een invloedrijke, alle sectoren van de economie omvattende cliëntèlegroep van ondernemersbelangen. De diverse vertegenwoordigde sectoren zijn: de groepen import, industrieën, utiliteitsbedrijven, mijnbouw, scheepvaart, bankwezen, luchtvaart, hout, cultures, verzekeringswezen en consumptiebedrijven.⁵⁰ Blijkens de oprichtingsvergadering is het doel van de VSB niet zich als werkgeversorganisatie sterk te maken tegenover de eisen van de georganiseerde werknemers, maar zich als losse federatie van 'algemene ondernemersbelangen' op te stellen buiten de sfeer van de sociale pro-

blematiek en de politiek.⁵¹ Nog twee andere doelstellingen vallen in het oog. Van meet af aan werd gestreefd naar geïnstitutionaliseerd overleg met de overheid. In 1955 reeds werd dit streven werkelijkheid.⁵² Afgesproken werd dat in de beleidsvoorbereidende fase elk relevant wetsontwerp voorwerp van advies door de VSB zou kunnen zijn. Aan deze geïnstitutionaliseerde overleg- en adviespositie is door latere regeringen niet getornd. In dit verband is het goed eraan te herinneren, dat aan de werknemersorganisaties een soortgelijke status werd onthouden. Van de zijde der VSB is steeds het argument gehanteerd, dat zij geen 'strijdbaar lichaam in konflikt met de arbeider' wilde zijn,⁵³ en dat zij pas tot georganiseerd overleg bereid zou zijn, wanneer de representativiteit van de vakcentrales bewezen kon worden geacht.⁵⁴ Dit standpunt werd bovendien door de regering gedeeld. Aldus waren de vakcentrales gedwongen door middel van het verwerven van vertegenwoordigers in politieke partijen tenminste nog enige invloed uit te oefenen. Hoewel later per bedrijf vrijwillig c.a.o.-onderhandelingen met vakbonden zijn gevoerd, is centraal georganiseerd overleg nooit tot stand gekomen, hoewel daarvoor gepleit is door vele vooraanstaande Surinaamse politici, en ook de VSB zich vanaf het midden der zestiger jaren althans verbaal positiever is gaan opstellen ten aanzien van de mogelijkheden tot dit overleg.⁵⁵ In 1972 werd zelfs de 'Landsverordening houdende regelen betreffende de regionale en nationale planning' goedgekeurd in het parlement, waarin in het kader van de wettelijk voorgeschreven en bij de planningsvoorbereiding te raadplegen 'Adviesraad voor Planning en Ontwikkeling in Suriname' overleg tussen overheid, werkgevers en werknemers werd ingesteld. Bij mijn weten is tot nu toe deze Landsverordening niet tot uitvoer gebracht.

Aldus blijken de belangenorganisaties qua klassepositie uiteen te vallen in relatief pover georganiseerde vakbonden en vakcentrales, en een hecht georganiseerde belangenvereniging van de binnen- en buitenlandse ondernemers uit alle sectoren van de economie. De zwakte van eerstgenoemde vloeit voornamelijk voort uit de bedrijfsgewijze organisatie van bonden en bondjes. Hierdoor wordt het onderling contact belemmerd, en daarmee de mogelijkheid tot onderling overleg en een gemeenschappelijke strategie. Ook kunnen op deze wijze bonden tegen elkaar worden uitgespeeld op grond van de vaak per bedrijf sterk verschillende loon- en arbeidsvoorwaarden. Zowel de overheid als de werkgeversorganisatie hebben niet nagelaten van deze situatie profijt te trekken door georganiseerd overleg systematisch af te wijzen. De kracht van de ondernemersorganisatie vindt zijn oorzaak in de grote eensgezindheid onder deze groep en 'de geïnstitutionaliseerde overleg- en adviesrelatie met de overheid inzake relevante terreinen van beleidsvoorbereiding. Hoewel alle cliëntèle-organisaties geacht kunnen worden deel uit te maken van de Surinaamse elite, blijkt dat de belangenorganisatie van de bour-

geoisie qua mogelijkheden tot effectieve beleidsbeïnvloeding zich in de meest gunstige positie bevindt.

5 De constitutionele kaders van het politiek systeem

De constitutionele kaders zijn neergelegd in het Statuut, waarin de nieuwe relatie tussen Nederland en zijn vroegere koloniën in 1954 werd omschreven. In dit dokument worden twee van elkaar te scheiden aspecten behandeld, tw. de staatsinrichting van de ex-koloniën en de relatie van deze ten opzichte van het moederland en elkaar.

Wat Suriname betreft werd de autonomie in 'eigen aangelegenheden' reeds van kracht met het in werking treden van de Interimregeling in 1948. Het Statuut van 1954 'bekroonde' deze regeling slechts in die zin, dat de bevoegdheid tot wijziging van deze staatsregeling niet langer berustte bij het Nederlandse maar bij het Surinaamse wetgevende lichaam.⁵⁶ In de Interimregeling nu, werd in Suriname het parlementaire stelsel ingevoerd, waarbij de ministers verantwoording schuldig zijn aan het parlement. Alle niet uitdrukkelijk als 'Koninkrijksaangelegenheden' in het Statuut vermelde zaken werden vanaf dat moment binnen dit stelsel door Suriname zelf afgehandeld. Daarbij is in de praktijk gebleken, dat de Surinaamse ministers deze verantwoordelijkheid niet individueel, maar kollektief, als ministerraad, interpreteren. De Ministerraad treedt naar buiten als eenheid op, en haar besluiten worden geacht rechtscheppend te zijn. Een tweede ontwikkeling is, dat de rol van de minister-president sinds het optreden van J. Pengel als zodanig, een geprononceerd karakter heeft gekregen. Daarmee heeft de staatsinrichting trekjes van een presidentieel systeem gekregen.⁵⁷ Het parlement, de Staten van Suriname, bestaat slechts uit één lichaam, en heeft een controlerende en wetgevende taak. Daartoe staan haar als middelen ter beschikking het budgetrecht, het vragenrecht, het recht tot interpellatie, het recht tot enquête, het recht tot indienen van moties, het initiatiefrecht en het immunitetsrecht. De Staten worden gekozen door een systeem van algemeen volwassenenkiesrecht (vanaf 23 jaar) en een uiterst gekompliceerd kiessysteem (zie volgende paragraaf). De Staten vormen het enige vertegenwoordigende lichaam in Suriname, zodat van een sterk gecentraliseerd bestuur gesproken kan worden. Voorts kent de staatsinrichting nog de figuur van de gouverneur. Voorzover het de interne aangelegenheden betreft is zijn positie alleen dan politiek van belang in geval van een regeringskrisis en een kabinetsformatie. Hem is nl. het recht voorbehouden na de verkiezingen een kabinetsformateur aan te wijzen en bij een regeringskrisis te besluiten tot ontbinding der Staten en het uitschrijven van verkiezingen.

De relatie ten opzichte van het moederland is geregeld middels de z.g.

'Koninkrijksaangelegenheden', waaronder met name vallen de defensie, de buitenlandse betrekkingen en het waarborgen van de mensenrechten, de rechtszekerheid en de deugdelijkheid van bestuur.⁵⁸ In de praktijk kwam deze regeling erop neer, dat in het Statuut de noodzaak tot financieel-ekonomische samenwerking tussen de Koninkrijkslanden werd verankerd, terwijl tegelijkertijd de financieel-ekonomische samenwerking met landen buiten het Koninkrijk aan Nederlandse goedkeuring werd onderworpen. Door Galtung wordt een op zodanige wijze gereguleerde interactiestructuur tussen een centrum- en een periferieland 'feodaal' genoemd.⁵⁹ Het Statuut maakte het de Surinaamse regering onmogelijk op de beleidsterreinen van defensie en de buitenlandse betrekkingen, in het bijzonder de financieel-ekonomische aspecten daarvan, een zelfstandig beleid te voeren. Voor het verkrijgen van de financiële middelen voor haar ontwikkeling diende Suriname zich, gelijk elk bestuursorgaan in Nederland, te begeven in het gevecht om een part van de begroting van de centrale Rijksoverheid. Anderzijds werd in Nederland de angst om via de Statuutsbepalingen alsnog betrokken te raken in interne Surinaamse conflicten steeds groter. Beide factoren hebben natuurlijk bijgedragen aan het scheppen van een sfeer, waarin opzegging van het Statuut door beide 'partners' als voordelig wordt ervaren.

6 Het functioneren van de elite-kartel democratie

In Suriname leven meer naast dan met elkaar een aantal politieke subkulturen, die langs etnische, kulturele, religieuze, territoriale en tot op zekere hoogte ook ekonomische lijnen van elkaar gescheiden zijn. In de politikologische theorievorming werd dit veelal gezien als een belemmering voor het tot stand komen van een stabiel democratisch politiek systeem.⁶⁰ De Nederlandse politikoloog Lijphart heeft echter aangetoond, dat onder de konditie van scherp gescheiden politieke blokken binnen één natie, zich een type democratie kan ontwikkelen, dat hij 'consociationalism' gedoopt heeft:

'Consociational democracy means government by elite cartel designed to turn a democracy with a fragmented political culture into a stable democracy'.⁶¹

Volgens Lijphart slagen de elites der verschillende blokken erin het land regeerbaar te houden door onderling compromissen te sluiten, waarbij de achterbannen zoveel mogelijk van elkaar geïsoleerd worden in de dagelijkse omgang, en de elites ten opzichte van hun eigen achterban een grote mate van passiviteit en volgzaamheid eisen.⁶² De hypothese die in de rest van deze paragraaf aannemelijk zal worden gemaakt is, dat Suriname sinds de Tweede Wereldoorlog een voorbeeld van elite-kartel democratie is geweest. De hypothese moet echter in deze zin worden genuanceerd, dat de kenmerken van een elite-kartel democratie niet altijd in dezelfde mate aanwezig zijn geweest.

De eerste voorwaarde voor het kunnen bestaan van een elite-kartel democratie is uiteraard, dat de elites der verschillende blokken zich bewust moeten zijn van het mogelijk explosieve der situatie. Alleen dan zullen zij bereid zijn tot samenwerking en kompromisvorming. Deze voorwaarde wordt in Suriname in redelijke mate vervuld, hetgeen kan worden aangetoond met vele uitlatingen van politieke leiders, die wijzen op de bereidheid tot 'akkommoderen' aan de top'. Zo wordt in een officiële partij-publikatie van de NPS gesteld:

'Wij zijn ons (...) volkomen bewust van het gevaar van 'verzuiling', de vertikale verdeling van de bevolking in groepen, die ieder een staat in de staat vormen'.

En elders wordt daaruit de konklusie getrokken:

'De NPS acht het haar levenstaak om alles in het werk te stellen de eenheid onder de Surinaamse bevolking tot een levende werkelijkheid te maken. Samenwerking tussen de verschillende kleurrijke bevolkingsgroepen is voor de opbouw van het land een *conditio sine qua non*'.⁶³

Ook de vooraanstaande politicus Essed geeft blijk zich van de dreigende gevaren bewust te zijn, wanneer hij schrijft:

'Spanningen ontstaan: (1) als de natie innerlijk verdeeld is in al te markant gescheiden groepen, waarbij het nationaal ideaal verdrongen en versluierd wordt door en zelfs ondergeschikt wordt gemaakt aan het groepsbelang; (2) als de interne groepsbindingen zoveel sterker zijn dan de nationale band, dat een neiging tot desintegratie der natie ontstaat en soms zelfs openlijk wordt gepredikt (...)'.⁶⁴

Verderop in hetzelfde geschrift belijdt ook hij zijn vertrouwen in de leiders der diverse groeperingen, die naar zijn mening steeds gewaakt hebben tegen excessen, en zijn geloof in een politiek van vreedzame koëxistentie en verbroedering.⁶⁵

Van Hindoestaanse zijde moet de bereidheid tot samenwerken meer in de sfeer van concrete politieke daden worden gezocht. Toen in 1955 de leider van de NPS, Pengel, zijn zetel in de Staten bij verkiezingen verspeelde, was het de leider van de VHP, Lachmon, die een door zijn partij gewonnen zetel aan Pengel ter beschikking stelde.⁶⁶ In 1963 herhaalde dit tafereel zich in ietwat gewijzigde vorm. Het kabinet Pengel, berustend op een coalitie tussen NPS, VHP en PSV, dreigde te struikelen over een wetsontwerp betreffende het verlenen van concessies aan een buitenlandse bauxietmaatschappij. De VHP en de PSV-fractie stelden zich in het konflikt lijnrecht tegenover de NPS-fractie, die het wetsontwerp wilde aanvaarden. De crisis leidde ertoe, dat het kabinet in eerste instantie aftrad, waarna de gouverneur aan Pengel een informatie-opdracht verstrekke. Pengel liep echter vast met zijn informatie-poging. Hijzelf schetst het verdere verloop van de oplossing van de crisis als volgt:

'De informateur (spreker) gaf in verband met de gerezen moeilijkheden zijn opdracht aan de gouverneur terug en stelde tevens de gouverneur voor, om de leider van de VHP, de tweede grote partij in de Staten, de heer Lachmon, als informateur aan te wijzen, hetgeen ook geschiedde. De heer Lachmon aanvaardde de opdracht, en na enige informaties adviseerde hij de gouverneur om de leider der NPS te benoemen tot formateur. Ik acht het mijn plicht grote waardering uit te spreken aan het adres van de leider der VHP voor de lofwaardige wijze, waarop deze heeft bijgedragen tot de oplossing van het geschil rondom de kabinetsformatie, waarbij zijn gevoel voor verantwoordelijkheid opnieuw gebleken is'.⁶⁷

Men stoot hier op de 'ruggegraat' van de Surinaamse elite-kartel democratie, nl. de grote coalities tussen de elites van het Creoolse en het Hindoestaanse blok. Waar in de meeste andere landen met een elite-kartel democratie dit soort grote coalities min of meer wordt geïnstitutionaliseerd, bleef de Surinaamse elite-kartel democratie vooral berusten op de informele, vriendschappelijke relaties tussen de leiders der elites, en meer in het bijzonder tussen Pengel en Lachmon. Het informele karakter van het elite-kartel is mede oorzaak van zijn instabiliteit. Om die instabiliteit te verduidelijken, zal de ontwikkeling van de relaties tussen de diverse elites vanaf 1945 kort worden gevolgd. Een overzicht van de gevormde regeringskoalities verschaft een eerste indruk.

Tabel 2:

Regeringskoalities sinds 1945

1949	NPS
1951	NPS
1955*	SDP-SP-PSV-KTPI
1958	NPS-PSV-VHP
1963**	NPS-(PSV)-VHP-(KTPI)
1967	NPS-AG
1969***	(PSV)-PNP-VHP-SRI
1973****	NPS-PSV-PNR-KTPI

Bron: Mitrasing; Ooft, Ontwikkeling; Dew, Consociationalism en Dew, Surinam

Op de eerste plaats kan hieruit worden gekonkludeerd, dat de elite-kartel vorming pas sinds 1955 heeft plaats gevonden. Tenminste twee van de drie belangrijkste bevolkingsgroepen waren steeds in de coalities vertegenwoor-

* SDP, SP en PSV werkten samen onder de naam Eenheidsfront (EF).

** Bij de kabinetskrisis van november 1963 werd de PSV uit de coalitie gestoten en de KTPI in de coalitie opgenomen.

*** In 1970 trad de enige PSV-minister om persoonlijke redenen af, waarna de PSV in de oppositie ging.

**** NPS, PSV en PNR werkten tijdens de verkiezingen en daarna samen onder de naam Nationale Partijkombinatie (NPK).

digd. In 1963 en 1969 zelfs alle drie. De bereidheid tot kartel-vorming krijgt extra reliëf als men bedenkt, dat de Creolen pas na 1969 mathematisch, dwz. op grond van de verdeling der zetels in de Staten, gedwongen waren tot samenwerking met partijen uit de andere bevolkingsgroepen.⁶⁸ Op de tweede plaats blijkt de nuancering van de hypothese noodzakelijk te zijn: tot 1955 regeerde de NPS immers alleen; de koalities van 1967 en 1969 zijn van een andere aard dan de voorgaande; en sinds 1973 ontbreken voor het eerst sinds 1958 de Hindoestanen weer in de coalitie, hoewel zij intussen de numeriek sterkste bevolkingsgroep zijn geworden.

Zoals reeds werd gekonstateerd, verzette de oude Creoolse elite zich in eerste instantie tegen het optreden van andere bevolkingsgroepen in de Staten. Toen de politieke autonomie voor interne aangelegenheden eenmaal vast stond, en er een staatsinrichting voor Suriname gekozen moest worden, spitte de strijd tussen de NPS — als vertegenwoordiger van de oude elite, de arbeidersaristocratie en de nieuwe middenklasse in opkomst — en alle andere politieke partijen, zich toe rond de issues van algemeen volwassenenkiesrecht versus een voorlopig nog beperkt capaciteitskiesrecht, en evenredige vertegenwoordiging versus een distriktenstelsel met 'winner-take-all'-systeem. Gezien de belangen die de NPS vertegenwoordigde was het logisch dat zij koos voor het capaciteitskiesrecht, gekombineerd met een distriktenstelsel met 'winner-take-all'-systeem, waarbij de redenering de volgende was:

'Er bestaat gevaar dat de op voorgestelde basis (evenredige vertegenwoordiging en algemeen volwassenenkiesrecht, RH) te houden verkiezingen niet tot hun recht zullen komen, met andere woorden dat de uitslag niet de wil der kiezers zal weergegeven gezien het grote aantal onontwikkelden zonder eigen wil in politicijs, zonder enige politieke kennis of belangstelling en kennis omtrent het hanteren van een stembiljet'.⁶⁹

Aangezien het door de NPS voorgestelde systeem alleen NPS-ers in de Staten zou brengen, waren de overige partijen, inclusief de andere Creoolse partij, de PSV, hier tegen. Alle Surinaamse partijen bepleitten hun standpunt bij de Nederlandse regering, die in 1948 met een nieuwe, nog eenzijdig door Nederland vast te stellen staatsregeling voor Suriname, de patstelling zou moeten doorbreken. De door Nederland gedekreterde 'oplossing' bleek een compromis: in beginsel werd het algemeen volwassenenkiesrecht ingevoerd, hetgeen een concessie was aan de PSV en de Hindoestaanse en Javaanse partijen; de Staten van Suriname zouden echter bij landsverordening de kieskringen vaststellen, waarbij de stad Paramaribo één of meer kieskringen zou vormen en in totaal 10 van de 21 Statenleden zou mogen afvaardigen.⁷⁰ De laatste twee punten vormden concessies aan de NPS. Een door NPS-ers beheerst parlement mocht kieskringen gaan vaststellen voor de eerste verkiezingen waarbij politieke partijen hun intrede zouden doen en het door de NPS beheerste ur-

bane centrum van het land kon 10 van de 21 Statenleden afvaardigen. Geen wonder, dat de overige kiesdistrikten zodanig werden vastgesteld dat op basis van de relatieve grootte van de bevolkingsgroepen in het desbetreffende distrikt de verkiezingsuitslag al bij voorbaat vaststond. Door naast Paramaribo het Creoolse landbouwgebied Coronie en de bauxietcentra tot aparte kiesdistrikten te maken, verzekerde de NPS zich tot 1955 van een absolute meerderheid van 13 Statenzetels.

Ook in later jaren bleef het kiesstelsel een gekompliceerde en door 'gerry-mandering' politiek explosieve kwestie. Tot 1963 werden vele wijzigingen in het systeem aangebracht, waarbij echter telkens de distriktgrenzen en te verdelen zetelaantallen zodanig werden vastgesteld, dat de verkiezingen volmaakt voorspelbaar en de partijpolitieke krachtsverhoudingen vastgelegd waren. De politieke partijen die het sterkste waren, de NPS en de VHP, gedroegen zich als perfecte oligopolisten, die de stemmenmarkt in onderling overeengekomen proporties opdeelden en de markt voor potentiële concurrenten ontoegankelijk maakten. Daarin kwam pas in 1963 verandering. Het zetelaantal werd van 21 tot 36 uitgebreid. Teneinde ook kleinere partijen een kans te geven in de Staten te komen werden 12 zetels verdeeld via een landelijk stelsel van evenredige vertegenwoordiging met partij-afvaardiging. De resterende zetels werden volgens het bestaande stelsel verdeeld. In 1967 werd het zetelaantal verder uitgebreid, tot 39. Behalve de 12 landelijke zetels, werden nu ook de zetels van het distrikt Paramaribo (10) en het distrikt Suriname (6) volgens het stelsel van evenredige vertegenwoordiging met partij-afvaardiging verdeeld. De resterende 11 zetels verdeelden de overige distrikten volgens het oude personenmeerderheidsstelsel. De wijzigingen van 1967 en 1963 kunnen niet alleen uit partijpolitieke overwegingen verklaard worden, maar aardverschuivingen in de krachtsverhoudingen hebben zij niet gebracht. Nog altijd is het aantal zetels dat de belangrijkste politieke partijen zullen behalen, of althans het aantal zetels per bevolkingsgroep, met een redelijke mate van zekerheid te voorspellen.⁷¹

Toch zijn er in deze beginperiode ook tekenen van een opkomende bereidheid tot samenwerking. Tijdens de Rondetafelkonferentie (RTC) met Nederland, tijdens welke onderhandeld werd over de inhoud van het Statuut, groeide een zekere mate van verbondenheid tussen de Surinaamse delegatieleden, waarschijnlijk mede onder druk van voor alle Surinaamse partijen onwelgevallige Nederlandse voorstellen.⁷² Zo ontstond langzaam maar zeker overeenstemming over de relatieve vertegenwoordigingen der Surinaamse partijen in de RTC-delegaties, en nam men meer en meer tegenover Nederland een gemeenschappelijk standpunt in. Met name tussen de NPS en de VHP groeide een goede verstandhouding, die, naar het oordeel van diverse geïnterviewden, vooral toegeschreven moet worden aan de persoonlijke relatie tus-

sen Pengel — toen nog geen voorzitter van de NPS, maar als voorman van de marginales van Paramaribo en de arbeidersaristokratie al wel zeer invloedrijk — en Lachmon en Shrimisier, beide leden van de VHP-delegatie.

Een zekere 'dreiging van buitenaf', door Lijphart als een voor de elite-kartel democratie gunstige systeemvoorwaarde genoemd, was dus wel aanwezig. Van andere gunstige systeemvoorwaarden, t.w. multipolariteit en een geringe belasting van het bestuursapparaat (decision load) kan dat niet gezegd worden. Multipolariteit is een situatie, waarin meer dan twee politieke subkulturen tegenover elkaar staan, en waarbij geen der blokken een poging kan wagen de absolute meerderheid te behalen om zodoende alléén te gaan regeren. Multipolariteit is dus daarom gunstig voor een elite-kartel democratie, omdat het samenwerking objektief noodzakelijk maakt. Zoals inmiddels uit het betoog over de werking van het kiessysteem duidelijk zal zijn, kon de in Suriname wel degelijk aanwezige multipolariteit in de samenstelling van het parlement en derhalve in politieke samenwerking onvoldoende tot uiting komen. Ook de besluitvormingsbelasting was voor een nieuw politiek systeem bepaald hoog te noemen. De politieke mobilisatie van een achterban, het inrichten van een eigen bestuurssysteem, de moeizame onderhandelingen met Nederland over de nieuwe status van de Koninkrijksdelen, de uitbreiding van het aantal gebieden waarop een beleid gevoerd moest gaan worden, met als belangrijkste natuurlijk de economische planning, legde een zware last op de toenmalige besluitvormers. Aangezien al deze issues tegelijkertijd een rol speelden, en de beslissingstijd relatief beperkt was, zodat besluiten niet 'in de ijskast' gezet konden worden tot er een kompromis gereikt was, werden de blokken uiteen gedreven.

Pas in 1955 maakte verdeeldheid in het Creoolse kamp de weg vrij voor samenwerking met andere bevolkingsgroepen. De NPS ontdeed zich van de oude 'koloniale' elite, en besloot officieel tot samenwerking met de VHP. De verkiezingen van dat jaar werden echter gewonnen door de oude elite, die zich had gehergroepeerd in de SDP en de SP. Samen met de oude tegenstander van de NPS, de katholieke PSV, vormden zij een winnend 'Eenheidsfront'.⁷³ Aangezien het EF met de Javaanse KTPI samenging konden beide verkiezingskoalities stemmen proberen te winnen met het argument, dat samenwerking tussen de bevolkingsgroepen voordeliger was voor Suriname dan voortzetting van de tot nu toe gevoerde onderlinge twisten.

Was de winnende EF-KTPI coalitie van 1955 in zoverre onevenwichtig, dat de Hindoestaanse bevolkingsgroep, toen nog de op één na grootste, ontbrak, vanaf 1958 tot 1973 zijn de Hindoestanen voortdurend vertegenwoordigd geweest in de koalities. De meest ideaal-typische benadering van de elite-kartel democratie werd in de periode 1958-1967 bereikt, waarin de twee sterkste partijen van het land, de NPS en de VHP, de ruggespraak van de coalitie vorm-

den. De drie gunstige systeemcondities leken in deze periode dan ook vervuld. De dreiging van buitenaf kon — zij het zwak — levend worden gehouden met incidentele protesten aan Nederlands adres in verband met de onmogelijkheid tot zelfstandige behartiging van de buitenlandse belangen⁷⁴; en door eveneens incidentele grenskonflikten met Brits-Guyana. De besluitvormingslast liep ook terug. Het Statuut trad in 1955 in werking en leverde in de praktijk weinig moeilijkheden op. Ook de andere issues — wijziging van het kiessysteem, de economische ontwikkeling, kontrakten met buitenlandse investeerders, de werkgelegenheid, de salarisverhogingen van onderwijzers en ambtenaren, de instelling van nationale en religieuze feestdagen⁷⁵ — traden één voor één op of leenden zich ertoe 'in de ijskast' te worden gezet. De multipolariteit tenslotte, kreeg na 1955 ook meer kans dan voorheen. Door uitbreiding van het aantal Statenzetels, waarbij de afvaardiging van het distrikt Paramaribo gelijk bleef, en door gedeeltelijke invoering van een landelijk stelsel van evenredige vertegenwoordiging, kwam de samenstelling der Staten meer in overeenstemming met de daadwerkelijke verhoudingen. Het groeiende besef, dat de Creolen numeriek werden ingelopen door de Hindoestanen heeft waarschijnlijk mede een gunstige invloed gehad op de wil tot samenwerking en het afzien van pogingen tot het behalen van een absolute meerderheid.⁷⁶ In dit spel van multipolair machtsverevenwicht hebben de Javanen — als relatief kleinste bevolkingsgroep — veelal een 'wip'-functie gehad. Zowel door hun numerieke steun als door het blote feit van hun toetreding tot een bepaalde coalitie verleenden zij de diverse elite-kartels de noodzakelijke legitimiteit.⁷⁷ Tevens moet niet uitgesloten worden geacht, dat de Nederlandse aanwezigheid resp. invloed heeft bijgedragen aan de bereidheid tot een 'brede basis'politiek in Suriname.

Sinds 1967 echter zijn er tendenties waarneembaar, die wijzen op een verzwakking van de elite-kartel democratie. In 1967 verbrak Pengel de goede samenwerking met Lachmon en de VHP. De oorzaak moet waarschijnlijk gezocht worden in het feit, dat de VHP, die tot op dat moment de dominantie van de NPS naar het kiezerspubliek toe had aanvaard, een aantal ministerzetels claimde en ook een benoemings- of 'regel'-beleid verlangde, die zij meer in overeenstemming achtte met de numerieke groei en de toename in intellectueel potentieel van de Hindoestaanse bevolkingsgroep. Daarbij kwam nog, dat de invoering van het stelsel van evenredige vertegenwoordiging in een voorheen door de VHP volledig beheerst kiesdistrikt, de opposerende AG in de Staten had gebracht. Derhalve besloot Pengel tot een coalitie met deze AG, die slechts een klein gedeelte van het Hindoestaanse kiezerspubliek vertegenwoordigde. Na de val van het derde kabinet-Pengel in 1969, draaide de VHP de rollen om. Op haar beurt sloot zij een coalitie met de tegen de NPS opposerende, maar ook zwakke PNP. Deze elite-kartels zijn daarom kwalita-

tief verschillend van de voorgaande, omdat zij niet langer berustten op een erkenning van de noodzaak tot samenwerking op grond van de gelijkwaardige machtsposities. In plaats daarvan poogden de grootste partijen eenzijdig hun stempel op het beleid te drukken door middel van minimaal-winnende koalities met dissidente, kleine partijen uit het andere kamp. In 1973 heeft deze tendentie wèg van de elite-kartel democratie een voorlopig hoogtepunt gevonden in de NPK-KTPI koalitie, waarin voor het eerst sinds 1958 de nu grootste bevolkingsgroep, de Hindoestanen, buiten spel staat.

Hoewel een in toenemende mate zichtbaar beleidsfalen (output failure) hierbij waarschijnlijk een rol gespeeld heeft – mn. op het terrein van de economische ontwikkeling – moet de verklaring voor het falen van de elite-kartel democratie sinds 1967 ook gezocht worden in het daarmee samenhangende feit van de toenemende contacten tussen de politieke subkulturen op massa-niveau. Behalve goede relaties op elite-niveau, is een zo groot mogelijke scheiding op massa-niveau een voorwaarde voor het goed functioneren van de elite-kartel democratie. Dit is zo, omdat het aantal mogelijkheden tot potentieel gewelddadige conflicten toeneemt met het aantal transakties tussen de antagonistische groepen.⁷⁸ Zoals in een voorgaande paragraaf al is vermeld, garandeerde de territoriale spreiding van de bevolkingsgroepen over het land lange tijd een welhaast fysieke scheiding, waarbij de onderlinge contacten tot een minimum beperkt konden blijven. Na de Tweede Wereldoorlog heeft een sterke urbanisatie plaatsgevonden, die in het midden der zestiger jaren de omvang van een volksverhuizing benaderde.⁷⁹ De onderlinge contacten tussen de bevolkingsgroepen namen derhalve toe.

Bovendien was de richting van de trek gericht op een gebied met weinig werkgelegenheid, zodat de spanningen op de arbeidsmarkt toenamen. De Creollen ervoeren de toevloed van Hindoestanen en Javanen uit de distrikten naar Paramaribo als mogelijke 'broodroof', hetgeen de interetnische betrekkingen nog explosiever maakte. Gezien het tijdstip waarop de elitel-kartel democratie mankementen ging vertonen, moet de verklaring daarvoor gezocht worden in de relaties der subkulturen op massa-niveau, gekombineerd en wellicht gedeeltelijk samenhangend met een voor ieder zichtbaar beleidsfalen op economisch terrein, tot uiting komend in toenemende werkloosheid en inflatie in Suriname, en een toenemende emigratiestroom naar Nederland.

Een laatste belangrijke faktor in het functioneren van de elite-kartel democratie is de relatie tussen de elite en de massa binnen de afzonderlijke blokken. Deze relatie steunt op een stevige dosis elitisme en een daarmee gepaard gaande stevige dosis passiviteit van de gewone man.⁸⁰ De elites moeten om als partner door de andere elites aanvaard te worden steunen op de legitimerende en derhalve hecht georganiseerde en onder grote disciplinerende druk staande achterban. De grote greep van de elites op hun achterban is tevens

een noodzakelijke voorwaarde voor het sluiten van compromissen. Deze zijn niet tot stand te brengen zonder grote mogelijkheden tot manoeuvreren tijdens de onderhandelingen en zonder de zekerheid, dat het bereikte compromis aan de achterban verkocht kan worden. In Suriname wordt dit laatste nog versterkt door het feit, dat vanwege de sociaal-economische verschillen tussen de etnische blokken de politieke partijen slechts de aggregators van de binnen de betreffende subcultuur aanwezige pressiegroepen kunnen zijn. De aggregerende functie voor het systeem in zijn geheel moet door het elite-kartel zelf waargenomen worden.

De bereidheid tot 'akkommoderen aan de top' vindt dus bij de elites zijn tegenhanger in het 'segmenteren aan de basis'. In Suriname wordt dit laatste op grote schaal in de praktijk gebracht op twee manieren. Op de eerste plaats door ten opzichte van de achterban de rijkelijk aanwezige raciale sentimenten veelvuldig te bespelen. Tijdens de verkiezingskampagnes wordt door de Hindoestaanse politici in het Hindi de vrees voor een 'Black Friday'.⁸¹ bij de verzamelde menigte behoorlijk aangewakkerd, terwijl de Creoolse kollegae in het Sranang openlijk zinspelen op een 'take-over' van het land door Hindoestanen, waarbij het schrikbeeld van uitsluitend Creoolse arbeiders in dienst van uitsluitend Hindoestaanse kapitalisten een effectief mobilisatiemiddel blijkt. Ook wordt de samenwerking aan de top ten opzichte van de achterban voortdurend gebagatelliseerd, en waakt men er zorgvuldig voor, wanneer men spreekt over de 'nationale integratie', niet de indruk te wekken het 'rassenprobleem' te willen oplossen door middel van interetnische huwelijken.⁸²

De tweede toegepaste taktiek is het kweken van persoonlijke afhankelijkheidsrelaties tussen de politicus en zijn achterban. Op deze wijze is, evenals in vele andere periferie-landen, een uitgebreid netwerk van patroon-kliënt relaties ontstaan. De politicus wendt in ruil voor de hem gegeven stemmen zijn politieke macht over publieke gelden aan om zijn achterban bepaalde diensten te bewijzen. Ook corruptie en nepotisme passen in het rijtje van patronage- of patronage-achtige verhoudingen.⁸³ Aangezien het ondoenlijk was uit de vele voorbeelden enkele ter illustratie te kiezen en hun juistheid aan te tonen, zijn alle geïnterviewden gekonfronteerd met de volgende uitspraak:

'Als beloning voor de betoonde politieke trouw wordt de stemmer economisch en politiek bevoordeeld. (...) Veelal worden niet deskundige personen in de overheidsdienst 'geregeld'. In meerdere of mindere mate zijn ook de werkverschaffing en de voedselbedeling (...) in de politiek betrokken geraakt. Bovendien heeft de distributie van landbouwgrond een politiek karakter gekregen'.⁸⁴

Alle geïnterviewden konden zich zonder reserves achter deze uitspraak stellen. Dat de regerende koalitiepartners bij het hanteren van dit middel bij ver-

kiezingen veruit in het voordeel zijn in vergelijking tot de oppositie, behoeft geen nader betoog.

De diverse elites hanteren derhalve ten opzichte van hun achterban voortdurend het argument van de etnisch-religieuze verdeeldheid en het middel van de patronage om hun politieke steun te mobiliseren resp. te behouden. Deze bevinding past volledig in het raam van de konklusies uit voorgaande paragrafen. Daar immers werd gekonstateerd, dat het ontstaan van de politieke partijen een reactie vormde van een elite, op de noodzaak tot democratische legitimering van hun macht; dat de interne partij-structuur de elites nadien bleef bevoordelen; en dat de diverse cliëntèle-groepen afhankelijk van hun overwegende klassepositie in verschillende mate geïntegreerd waren in de elites. In verband met de patronage moet nog opgemerkt worden, dat dit niet alleen de functie heeft de politieke leiders in het zadel te houden, maar ook een status-quo handhavende functie heeft van het politieke en sociaal-ekonomische systeem als geheel. Door de rechtstreekse inkomensoverdrachten van steeds dezelfde kleine groep rijken naar steeds dezelfde groep armen, worden niet alleen voor de levenszekerheid van de armen vitale afhankelijkheidsrelaties geschapen, maar ook ontstaat identifikatie van bepaalde armen met bepaalde rijken, waardoor de bestaande belangentegenstellingen verhuld blijven. Het voorgaande samenvattend, kan men de werking van het politiek systeem van Suriname beschrijven als een vorm van elite-kartel democratie. De elites der diverse segmenten regelen onderling in compromissen de beleidszaken, daartoe niet het minst in staat gesteld door de gekweekte afhankelijkheidsrelatie met de eigen achterban. De elite-kartel democratie is echter relatief wankel, vanwege de elkaar versterkende factoren van het persoonlijke en informele karakter van de binding tussen de twee belangrijkste blokken en het groeiende contact op massa-niveau onder de bevolkingsgroepen, bij gelijktijdig beleidsfalen op het gebied van het ekonomisch beleid. Het zij hier zijdelings opgemerkt, dat mede door het falende ekonomische beleid de geldstromen naar de politieke elite toe, die voor de politici van vitaal belang zijn voor het handhaven van de patronage-verhoudingen, minder werden. Ook dit kan een rol gespeeld hebben in de beweging wèg van de elite-kartel democratie en een radikaliserende in de cliëntèle-groepen der ambtenaren en arbeiders.

7 Enige spekulaties over de ontwikkeling van het politiek systeem na de onafhankelijkheid

In de voorgaande paragraaf werd gekonstateerd, dat sinds 1967 sprake is van een toenemende afbrokkeling van het systeem van elite-kartel democratie. Van groot belang voor de politieke stabiliteit van de jonge republiek Suriname zal dan ook zijn, of de schade aan de elite-kartel democratie blijvend

dan wel tijdelijk zal zijn. Hoe staan de kansen?

De verzakking van de elite-kartel democratie werd toegeschreven aan het in afnemende mate vervuld zijn van een aantal systeemnodzakelijke kondities. De ontwikkelingen sinds begin 1975 wijzen m.i. uitsluitend op een nog verder gaande verslechtering. Ongetwijfeld zullen de Surinaamse politici zich van de explosiviteit van de situatie bewust zijn, maar dit heeft niet tot zichtbare kompromisbereidheid geleid. Integendeel, beide partijen hebben zich steeds dieper ingegraven in de loopgraven van hun standpunten, zodat een verzoening steeds moeilijker werd. De dreiging van buitenaf — voorzover in het verleden al reëel — heeft plaats gemaakt voor een door beide partijen met angst gepercipieerde dreiging van binnen uit. Ook de multipolariteit is afgenomen: de kleinere partijen verdwenen in oktober 1973 uit het parlement, en de weinig effectieve maatregelen van de regering Arron om de emigratie naar Nederland in te dammen of minstens te bemoeilijken, wekken het vermoeden, gezien het grote aantal Hindoestanen dat nu ook naar Nederland komt, dat de Creoolse partijen voor het eerst sinds 1955 weer een gooi willen doen naar een absolute meerderheid. Ook de besluitvormingslast is, niet in het minst vanwege het krappe tijdschema voor de voorbereiding van de onafhankelijkheid, zeker niet afgenomen, terwijl de parlementaire patstelling sinds juli 1975 het land praktisch onbestuurbaar heeft gemaakt. Alleen de systeemkondities betreffende de interetnische relaties op massa-niveau en de intra-etnische elite-massa relaties zullen ongewijzigd zijn. Op basis van de systeemvoorwaarden zou een verdere afbrokkeling van de elite-kartel democratie en een langdurige periode van politieke instabiliteit in de lijn der verwachting liggen.

Men zou hier tegen in kunnen brengen, dat, gezien de inhoudelijke kanten van het konflikt, een herstel van de elite-kartel democratie toch nog niet uitgesloten moet worden geacht. Creolen en Hindoestanen staan weliswaar tegenover elkaar, maar zij hebben elkaar iets te bieden wat ze alléén niet kunnen verkrijgen (onafhankelijkheid tegen een grondwet), en ze houden elkaar precies in evenwicht. De situatie leent zich derhalve tot 'bargaining', en, meer specifiek, zelfs tot stemmenruil. En ziet Lijphart niet in de historische stemmenruil tussen konfessionelen en sociaal-demokraten — 'bijzondere scholen' tegen uitbreiding van het kiesrecht — de wortel van de 'pacifikatie'-democratie en daarmee van de politieke stabiliteit van Nederland sinds 1917?

De historische parallel is verleidelijk, zoals o.a. blijkt uit het beleid van de regering Den Uyl. En in een recent artikel verklaart de Amerikaanse politiekoloog Dew, dat de 'taming of the cultural shrew' zijns inziens mogelijk is, mits NPS en VHP bereid kunnen worden gevonden in de grondwet specifieke raciale of kulturele groepen onwettig te verklaren.⁸⁵ Dit lijkt mij echter 'wishful thinking': men vraagt een politieke partij nu eenmaal niet zelf-

moord te plegen door de eigen machtsbasis te vernietigen. Maar ook wanneer men met beide benen op de grond blijft en een 'nationaal eenheidskabinet' met alle drie bevolkingsgroepen vlak voor of na de onafhankelijkheid voor mogelijk houdt, zal men de op langere termijn werkzame systeemcondities waarschijnlijk niet in gunstige zin kunnen beïnvloeden. Vooral valt moeilijk in te zien, hoe het beleidsfalen op economisch terrein, nadat de uitlaatklep van emigratie naar Nederland zal zijn weggevallen, niet opnieuw zal leiden tot verhoogde spanningen in de inter-etnische betrekkingen. Een eventuele langdurige periode van politieke instabiliteit zal bovendien op het gehele Amerikaanse continent met grote belangstelling worden gevolgd. Men kan de mogelijkheid niet uitsluiten, dat landen als Venezuela — met aspiraties voor de rol van sub-centrum in het Caraïbisch gebied⁸⁶ — en de Verenigde Staten — met een visie op de binnenlandse politiek van Latijns-Amerikaanse staten die nauwe verwantschap vertoont met de visie van de USSR op de binnenlandse aangelegenheden van landen binnen haar invloedssfeer⁸⁷ — zullen besluiten te profiteren van de situatie van interne onrust in het dwergstaatje Suriname. Al met al lijkt de geboorte van de republiek Suriname onder een slecht gesternte plaats te vinden.

Noten

- 1 Gezien de probleemstelling van het gehele onderzoek, zijn de respondenten uiteraard meer geselecteerd op de mogelijkheid informatie te verschaffen over relevante beleidsprocessen dan op hun bekendheid met het meer algemene functioneren van Surinames politiek systeem. Het één impliceert echter in belangrijke mate het ander.
- 2 Dit begrip is afkomstig van R. A. J. van Lier, *Samenleving in een grensgebied*. Een sociaal-historische studie van Suriname, Deventer, 1971 (2e druk). Hierna geciteerd als van Lier.
- 3 Voor een uitgebreide beschrijving van deze ontwikkelingen, zie van Lier.
- 4 G. J. Kruijer, *Suriname: neo-kolonie in Rijksverband*, Meppel 1973, p. 156. Hierna geciteerd als Kruijer.
- 5 S. Hymer, 'Multinationale Konzerne und das Gesetz der ungleichen Entwicklung', in: D. Senghaas (ed.), *Imperialismus und strukturelle Gewalt. Analysen über abhängige Reproduktion*, Frankfurt a.M. 1972, pp. 210-218. Laatstgenoemde hierna te citeren als Senghaas. Zie ook: N. Girvan, 'Making the rules of the game: company-country agreements in the bauxite industry', in: *Social and Economic Studies*, vol. 20, nr. 4, dec. 1971, pp. 378-419.
- 6 Het Marxsche en het Weberiaanse klassebegrip worden hier dus komplementair en niet tegenstrijdig opgevat. Soortgelijke opvattingen bij bijv. G. E. Lenski, *Power and Privilege*, New York, 1966; P. van den Berghe, 'Dialectic and Functionalism', in: *American Sociological Review*, 28, 1967, pp. 696-705; S. Ossowski, *Die Klassenstruktur im sozialen Bewusstsein*, Neuwied 1962. Voor de hier gevolgde argumentatie, dat een dergelijke opvatting speciaal bij de klassenanalyse in periferie-landen vruchtbaar is, zie O. Sunkel, 'Transnationale kapi-

R. Hoppe Het politiek systeem van Suriname: elite-kartel democratie

- talistische Integration und nationale Desintegration; Der Fall Latein-Amerika', in: Senghaas, p. 273. Eerstgenoemde hierna te citeren als Sunkel.
- 7 Sunkel, pp. 285-290.
  - 8 Kruijer, pp. 158-159.
  - 9 F. E. Essed, *Een volk op weg naar ontwikkeling*, Paramaribo 1973, tabel 13, p. 73. Hierna te citeren als Essed, Een volk.
  - 10 Essed, *Een volk*, tabel 13, p. 73.
  - 11 A. van Krimpen, *Een onderzoek onder werknemers van een in Suriname gevestigd energiebedrijf, de OGEM*, Amsterdam 1973 (gemultipliceerd).
  - 12 Van Lier, p. 252; F. E. M. Mitrasing, *Tien Jaar Suriname*, Leiden 1959, p. 77. Hierna te citeren als Mitrasing.
  - 13 Van Lier, p. 252.
  - 14 Van Lier, pp. 228.
  - 15 J. H. Adhin, *Development planning in Surinam in historical perspective*, Leiden 1961, p. 101.
  - 16 Rede van 7 december van H.M. de Koningin, in: Gerbrandy, *Enige hoofdpunten van het Regeringsbeleid te Londen, gedurende de jaren 1940-1945*, Den Haag 1946, pp. 234ff.
  - 17 Zie bijv. ook J. D. Speckmann, 'De houding van de Hindoestaanse bevolkingsgroep in Suriname ten aanzien van de Creolen', in: *Bijdragen tot de taal-, land- en volkenkunde*, deel 119, afl. 1, Den Haag 1963, p. 84.
  - 18 Kruijer, pp. 188-190.
  - 19 H. N. Werker, *De massamedia, pers, radio en televisie*, Amsterdam 1973 (gemultipliceerd).
  - 20 Voor de begrippen organisatie- en konfliktpotentieel, zie C. Offe, 'Politische Herrschaft und Klassenstrukturen. Zur Analyse spätkapitalistischer Gesellschaftssysteme', in: G. Kress en D. Senghaas, (eds.), *Politikwissenschaft. Eine Einführung in ihre Probleme*, Frankfurt a.M. 1971.
  - 21 Van Lier, pp. 248-254; Mitrasing, pp. 75-78.
  - 22 Mitrasing, p. 79; F. Ormskirk, *Twintig Jaren NPS: Groei temidden van beroering*, Paramaribo, ongedateerd, pp. 14-15. Herna geciteerd als Ormskirk.
  - 23 Mitrasing, pp. 268ff.
  - 24 *De West*, nummers van januari-februari 1967.
  - 25 M. Duverger, *Political Parties-their organization and activity in the modern state*, Londen 1959. Hierna geciteerd als Duverger.
  - 26 Zie paragraaf 6.
  - 27 Mitrasing, p. 85.
  - 28 Ormskirk, p. 83.
  - 29 Een goede beschrijving treft men aan bij Mitrasing, pp. 162-168; zie ook E. Dew, *Surinam, the struggle for ethnic balance and identity, paper for the South-western Political Science Association, Annual Meeting*, Dallas, Texas, March 28-30, 1974, pp. 14ff.
  - 30 Kruijer, p. 147.
  - 31 Kruijer, pp. 133-139.
  - 32 Ormskirk, pp. 28-29.
  - 33 Bijv. Mitrasing, p. 277.
  - 34 Duverger, p. 37.
  - 35 Van Lier, p. 290.
  - 36 Van de Walle, *Rapport van de Walle*, Paramaribo 1946.

- 37 *De West*, 13 maart 1963.
- 38 *De West*, 15 februari 1969.
- 39 F. Koster, 'Enkele feiten uit de geschiedenis van de Surinaamse vakbeweging', in: *Paradigma, Tijdschrift voor Politiek en Politiekologie*, 1973, nr. 3, p. 15. Hierna geciteerd als Koster.
- 40 Koster, p. 26.
- 41 Koster, p. 27.
- 42 O. van Genderen, 'Enige notities met betrekking tot de vakbeweging nieuwe stijl', in: *Kern, links wetenschappelijk tijdschrift voor Suriname*, november 1971, nr. 2.
- 43 Dit werd mij in één van de interviews medegedeeld; een bevestiging vindt men bij P. J. Oud, *De functies van de coöperaties ten aanzien van de economische en sociale ontwikkeling in Suriname*, Amsterdam 1973 (gemultiplieerd).
- 44 C. Furtado, *Obstacles to development in Latin America*, New York 1970, pp. 124-125. Hierna geciteerd als Furtado.
- 45 Van Lier, p. 213; voor een ledenlijst, *Ondernemersraad voor Suriname*, Notulen, 9 juli, 1940.
- 46 Met koloniale dubbelfunctie wordt bedoeld, dat het periferie-land grondstoffen aan het moederland levert en tegelijkertijd als afzetmarkt voor consumptiegoederen uit het centrum-land dienst doet.
- 47 VSB, Bericht aan de leden, 9 sept. 1949.
- 48 Ondernemersraad voor Suriname, Notulen, 26 september 1949.
- 49 VSB, Bericht aan de leden, september 1950.
- 50 VSB, Bericht aan de leden, september 1950.
- 51 Ondernemersraad voor Suriname, Notulen, 26 november 1949.
- 52 VSB, Bericht aan de leden, oktober-december 1955.
- 53 Ondernemersraad voor Suriname, Bericht aan de leden, 4 maart 1950.
- 54 VSB, Bericht aan de leden, januari-maart 1952.
- 55 VSB, Weekberichten, 9-16 juni 1967.
- 56 C. D. Ooft, *Ontwikkeling van het constitutionele recht in Suriname*, Assen 1972, p. 175. Hierna geciteerd als Ooft, *Ontwikkeling*.
- 57 C. D. Ooft, *Aanloop voor een rechtsvergelijkende studie van het Nederlandse en het Surinaamse staatsrecht*, Alphen aan den Rijn 1966, pp. 30-39.
- 58 Voor een uitvoerige beschouwing, zie Ooft, *Ontwikkeling*.
- 59 J. Galtung, 'Eine strukturelle Theorie des Imperialismus', in: Senghaas.
- 60 Zie mn. de 'overlapping membership'-these van de groepstheoretici, bijv. D. Truman, *The Governmental Process*, New York, 1951; en de 'cross-cutting cleavages'-these van S. M. Lipset, *Political Man*, New Jersey 1960.
- 61 A. Lijphart, 'Consociational Democracy', in: *World Politics*, XXI, nr. 2, januari, 1969, p. 216. Hierna geciteerd als Lijphart.
- 62 Het is onder andere om deze reden, dat ik de term elite-kartel democratie uit beschrijvend oogpunt juist acht dan 'consociational democracy'. Bovendien heeft Lijphart het model van 'consociationalism' behalve empirische, ook normatieve kwaliteiten toegemeten. Van dit laatste wil ik mij nadrukkelijk distantiëren.
- Het door mij gekozen begrip 'elite-kartel democratie' wijkt dus af van het door Lijphart gehanteerde begrip 'kartel-democratie' (zie *Acta Politica*, jrg. 4, 1968-1969, pp. 234-243). Zou ik Lijphart's terminologie volgen, dan zou gesproken moeten worden van 'consociational democracy'; de verderop in de tekst bespro-

- ken 'nuancering van de hypothese' zou dan inhouden, dat binnen het ruimere kader van de 'consociational democracy' zich een verschuiving voordoet van een 'pacificatie' naar een 'centrifugale' democratie.
- 63 Ormskirk, p. 20 en p. 164.
- 64 F. E. Essed, *Opbouw '70: ontwikkelingsstart der zeventiger jaren*, Paramaribo 1971, p. 14. Hierna geciteerd als Essed, *Opbouw*.
- 65 Essed, *Opbouw*, pp. 59-60.
- 66 Mitrasing, p. 279.
- 67 Regeringsverklaring op 7 juni 1963 in de Staten uitgesproken door de heer J. A. Pengel, minister-president van Suriname.
- 68 E. Dew, *Surinam, 'The test of consociationalism'*, in: *Plural Societies*, 1972, nr. 3, autumn, p. 43. Hierna geciteerd als Dew, *Consociationalism*.
- 69 van der Schroeff (NPS), *Handelingen van de Staten van Suriname*, '48-'49, vel 81, p. 302.
- 70 Mitrasing, p. 145.
- 71 C. D. Ooft, Kort begrip van de staatsinrichting van Suriname, Paramaribo, 1971.
- 72 Mitrasing, pp. 184-188, p. 226; Ormskirk, p. 107.
- 73 Mitrasing, p. 270.
- 74 Vanaf de financiering van het Brokopondo-project heeft dit een rol gespeeld. Vooral NPS-leider Pengel heeft er na 1960 in toenemende mate van gebruik gemaakt om Nederland onder persie te zetten en zijn achterban gemobiliseerd te houden.
- 75 Dew, *Consociationalism*, pp. 47-48.
- 76 Dew, *Consociationalism*, p. 46.
- 77 In 1955 kon het EF op grond van de steun van de KTPI een kabinet vormen. In 1958 liet dezelfde KTPI dit kabinet vallen, en maakte ze de weg vrij voor een reeks van VHP-NPS koalities. In 1963, toen de PSV uit het kartel viel, trad de KTPI toe. In 1969 maakte toetreding van de SRI tot het door de VHP gedomineerde VHP-PNP kartel de betiteling 'brede basis kabinet' mogelijk; en door samenwerking met de NPK verleent de KTPI sinds 1973 het aura van de verbroederingspolitiek aan het huidige kabinet Arron.
- 78 Lijphart, *Consociational Democracy*, pp. 220-221.
- 79 Essed, *Opbouw*, p. 35.
- 80 A. Lijphart, *Verzuiling, pacificatie en kentering in de Nederlandse politiek*, Amsterdam 1968, p. 208.
- 81 De gebruikelijke verwijzing naar de eerste rassenrellen tussen Creolen en Hindoestanen in het buurland Brits Guyana, in 1962.
- 82 Zie bijv. Kruijer, p. 206.
- 83 Kruijer, pp. 104-105.
- 84 Deze uitspraak is een citaat uit: Aluminium Comité, *De uitbuiting van Suriname*, Nijmegen 1970, p. 156.
- 85 E. Dew, 'De beheersing van raciale en culturele polarisatie in een onafhankelijk Suriname', in: *Beleid & Maatschappij*, september 1975, pp. 229-231.
- 86 C. P. van den Tempel, 'Suriname's positie in de internationale politiek', in: *Beleid & Maatschappij*, pp. 250-252.
- 87 Furtado, pp. 3-67.